

SVET POD TRIGLAVOM 14

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

za prebivalce, obiskovalce, prijatelje in podpornike

LJUDJE V PARKU **NARAVA**
REPORTAŽE **KULTURNA DEDIŠČINA**
PARTNERJI **ŽIVLJENJE V PARKU**
INFORMACIJE **NARODNI PARK V SVETU**

2009–2011
Predsedovanje Slovenije
Alpski konvenciji

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

alpenkonvention • convention alpine
convenzione delle alpi • alpska konvencija

MOŽNOST ODKUPA GOZDNIH, KMETIJSKIH IN VODNIH ZEMLJIŠČ

Skladno s Zakonom o ohranjanju narave (Ur. l. RS št. 56/99, 31/00, 110/02, 119/02) ima država predkupno pravico pri odkupu gozdnih, kmetijskih in vodnih zemljišč na zavarovanih območjih, katerih ustanoviteljica je – torej tudi v primeru zemljišč v TNP. Javni zavod TNP ima pri tem le vlogo mnenjedajalca, končno odločitev o uveljavljanju oz. neuveljavljanju predkupne pravice s sklepom izda Ministrstvo za okolje in prostor. Lastnik mora o nameravani prodaji obvestiti obe ustanovi, in sicer s ponudbo, ki vsebuje obrazec in zahtevane priloge (<http://www.tnp.si/spoznavati/C108/>).

JZ TNP vsako leto prejme okoli 70 tovrstnih vlog, do katerih se na podlagi zbranega gradiva in naravovarstvene presoje opredeli s pozitivnim ali negativnim mnenjem ter ga posreduje ministrstvu. Država odkup realizira v približno 7 % ponudb.

V interesu uprave parka je, da država odkupi z naravovarstvenega stališča resnično najvrednejša zemljišča. Če menite, da vaše gozdno, kmetijsko ali vodno zemljišče utegne ustrezati naravovarstvenim kriterijem (npr. varovalni gozdovi, vodozbirna območja, mokrišča, območje naravnih vrednot ipd.), vas vabimo k oddaji ponudbe.

Uprava parka

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

SVET POD TRIGLAVOM je časopis Triglavskega narodnega parka, namenjen njegovim prebivalcem, obiskovalcem, ljubiteljem in podpornikom.

ISSN: 1581-6664.

Uprava Triglavskega narodnega parka, Ljubljanska cesta 27, 4260 Bled, Tel.: 04/ 578 02 00, faks: 04/ 578 02 01, E-pošta: triglavski-narodni-park@tnp.gov.si, www.tnp.si

Izdal in založil: Javni zavod Triglavski narodni park
Zanj: mag. Martin Šolar

Glavni in odgovorni urednik: Jože A. Mihelič

Tehnična urednica: Marjeta Albinini

Uredniški odbor: Marjeta Albinini, Tomaž Bregant, Tina Markun, Alenka Mencinger, Jože A. Mihelič

Fotografija na naslovnici: Triglav, Matevž Lenarčič, www.panalp.net

Lektoriranje: Jana Cedilnik Lavtižar

Prelom: Gaya Cerčno

Tisk: Medium d.o.o., Žirovnica

Naklada: 5000 izvodov

Tiskano na okolju prijaznem papirju.

Bled, maj 2010

Foto: J. A. Mihelič

Alpska konvencija	4
Narava	8
Kultura	12
Osebnosti	14
Po parku	15
Park v svetu	20
Projekti	21
Strani za mlade in mlade po srcu	22
Aktualno	23

Foto: J. A. Mihelič

KOLEDAR DOGODKOV IN PRIREDITEV V LETU 2010

MAJ: • 16. 5. - Dan odprtih vrat: Pocarjeva domačija, Dom Trenta, Triglavska roža • 19. in 20. 5. - Belarjevi naravoslovni dnevi • 26. 5./19h - Sredin večer - Evropski dan parkov 2010, likovna razstava Maje Fajdiga Komar, Marjete Albinini in Miha Marenčeta, predavanje dr. Katarine Groznik Zeiler o zavarovanih območjih • 28. 5. - Petkovi popoldnevi v parku (PPP): Zeleni škrat čebelar (16h - cerkev sv. Magdalene na Brodu) • 29. 5./20h - Gledališka predstava Daria Fo »Še tata ne more pošteno krasti«, Igralska skupina Drežnica

JUNIJ: • 5. 6./19.30 - Razstava Tujerodne vrste - prezrta groznja, predavanje dr. Simone Strgulc Krajšek • 5. 6./20h - Marijan Lipovšek (1910-1995), skladatelj, pianist, esejist, fotograf, alpinist - spominska fotografska razstava • 9. 6./19h - Sredin večer - Bohinjska planinska pot, okrogla miza in odprtje fotografske razstave Foto kluba TNP • 19. 6./10h-12h - Triglavska tržnica in SOS: Turistična kmetija Gorjup • 19. 6./11h - Brihta raziskuje: Kako iz mleka nastane sir in skuta • 19. 6./11h-18h - Poletni dan na Pocarjevi domačiji • 23. 6./19h - Sredin večer - Veseloirga Babja kmetija, neznan avtor, KUD Zasp, Dramska skupina Prgarke

JULIJ: • 7. 7./19h - Sredin večer - Krajinski park Ljubljansko barje, likovna razstava akademskega slikarja Milana Lampeta, predavanje dr. Antona Veluščka o arheoloških raziskavah na Ljubljanskem barju • 14. 7./19h - Sredin večer - Fotografska razstava Luciana Gaudezia Od Juljskega predgorja do Furlanskih Dolomitov • 17. 7./10h-12h - Triglavska tržnica in SOS: Kulinarčne dobrote Narodnega parka Nockberge (Avstrija) in Naravnega parka Juljskega predgorja (Italija) • 17. 7./11h - Brihta raziskuje: Orientacijski tek K2N • Trentarski senjem: 22. 7. - Vodenje po Soški poti, geologija (9h - kočja pri izviru Soče), - 23. 7./20h Dom Trenta - Gledališka predstava akademske igralkice Irene Mihelič Moja briljantna ločitev (Geraldine Aron) - 24. 7. Dom Trenta - 14h Ekološka tržnica z degustacijo izdelkov, 19h fotografska razstava Jaka Čopa in predavanje Jožeta Miheliča, 20h večer z duetom Bakalina, koncert Klarise Jovanovič ter kitarista Luka Ropreta, - 30. 7./19.30 cerkev Device Marije V Polju, Bovec - Komorni večer 11. Mednarodnega glasbenega foruma Trenta, 31. 7./19.30 Dom Trenta - Koncert solistov 11. Mednarodnega glasbenega foruma Trenta

AVGUST: • 7. 8. - Odkrivamo TNP - Manj znane poti na Uskovnico (8h - parkirišče v Stari Fužini ob cesti na Voje) • 14. 8. - Odkrivamo TNP - etnologija in narava - Planina Za Skalo (8h - na križišču za vas Na Skali) • 18. 8./19h - Sredin večer - Fotografska razstava CIRIUS Kamnik in Župnijska Karitas Stranje, razstavljajo mladi prostovoljci ter mladi s posebnimi potrebami • 21. 8. - Odkrivamo TNP - Zatolminske planine, kjer sirarstvo še ni pozabljeno (8h - parkirišče pri knjižnici Cirila Kosmača, Tolmin) • 21. 8./10h-12h - Triglavska tržnica in SOS: CUDV Matevža Langusa Radovljica • 21. 8./11h - Brihta raziskuje: Svet čutil (vidim, slišim, tipam, okušam, vonjam) • 21. 8./19.30: Film »Soča sooča« z gostjo Lučko Kajfež Bogataj • 28. 8./19h - Fotografska razstava in projekcija izbranih del natečaja Fotokluba Dijana • 27. 8. - PPP - Zeleni škrat zeliščar (16h - parkirišče pri smučišču Senožeta v Srednji vasi) • 28. 8. - Odkrivamo TNP - Obranca (8h - za gostiščem Fortuna v Sp. Gorjah)

LEGENDA: • Info središče Triglavska roža na Bledu • Info središče Dom Trenta v Trenti • Na terenu v narodnem parku. **INFORMACIJE:** 04/5780-200 ali www.tnp.si.

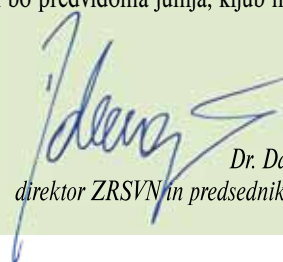
NEKAJ LETOŠNJIH IZZIVOV

Ljudje, ki živijo v tem prostoru, doživljajo Alpsko konvencijo večinoma kot forumsko. To pomeni, da se večina dejavnosti v zvezi z njo, na primer oblikovanje in sprejemanje dokumentov, tematska srečanja ipd., dogaja v ozkih vladnih in nevladnih krogih. Tudi sekretariat konvencije je daleč od nas, sedež ima v Innsbrucku. Temeljna pomanjkljivost Alpske konvencije tako še vedno ostaja vprašanje, kako jo približati ljudem v tem prostoru. Zato je tudi ena od ključnih usmeritev slovenskega predsedovanja Alpski konvenciji, ki se je začelo lani, konča pa se naslednje leto, da bi jo približali ljudem, prebivalcem zlasti slovenskega dela območja konvencije. Zavod Triglavski narodni park ima pri tem posebno in največjo vlogo. Zato je dobil tudi dodatna finančna sredstva ministrstva. Trdno sem prepričan, da bodo sodelavci Zavoda TNP znali ta izziv dodobra izkoristiti in s to nalogo še okrepiti svojo povezanost z lokalnim okoljem.

V sklepnih fazah je tudi sprejem novega Zakona o Triglavskem narodnem parku. Postopek ima že zelo dolgo brado, razteza se skozi več vladnih mandatov. Zanimivo je, da je bil v tej fazi že pred leti (javna obravnava na terenu, ki jo vodi Državni zbor), ko poskus ni uspel. Tokrat so možnosti boljše, pripravljenost pri vseh deležnikih je na višji ravni. Opazna je tudi že utrujenost sodelujočih akterjev zaradi dolgotrajnega sprejemanja. Takšno mrcanjanje in negotovost tudi neformalno negativno vplivata na dogajanje v tem prostoru, saj otežujeta ohranjanje lastnosti parka in življenje ljudi ter zmanjšuje učinkovitost dela Zavoda TNP.

Letošnje leto zaznamuje tudi tema biotske raznovrstnosti. Vsaka slovenska organizacija, ki je kakorkoli povezana s to temo, letos predvideva dejavnosti na tem področju. Tudi Zavod TNP pri tem ni izjema. Ponovno gre za priložnost, ki jo bodo sodelavci Zavoda, o tem sem prepričan, znali s pridom zgrabiti. Ključni izziv je, kako ta pojav povezati z ljudmi, da bodo tisti, ki tu živijo, in tisti, ki sem prihajajo na oddih, znali ceniti notranjo vrednost tega bogastva. V znanstvenih, specifičnih nevladnih in vladnih krogih je pomen biotske raznovrstnosti prepoznani, pre malo prepoznaven pa je med ljudmi, ki ta prostor s svojim delovanjem najdejavneje oblikujejo.

Na koncu bi želel še pohvaliti delo Sveta TNP. Prve izkušnje pri vodenju so izrazito pozitivne, mislim, da smo se dobro ujeli. Obravnavali smo nekaj zelo zahtevnih tem in jih zelo učinkovito tudi obdelali. Obljubim, da bomo na naslednji seji, ki bo predvidoma junija, kljub mojemu nasprotovanju obravnavali tudi novi Zakon o TNP.

Dr. Darij Krajčič,
direktor ZRSVN in predsednik sveta TNP

Fotografija na naslovnici: TRIGLAV

Matevž Lenarčič, univ. dipl. biolog, vrhunski alpinist in fotograf, prvi pilot, ki je z ultralahkim letalom obletel Zemljo (monografija *Okoli edinega Sveta*) in avtor obsežne fotomonografije *Alpe* s posnetki, ki predstavljajo Alpe »kakor jih vidijo ptice«, tako se je sam izrazil, je avtor fotografije na naslovnici ter na priloženem posterju. Ker je številka časopisa, ki jo imate v roki, posvečena Alpski konvenciji, smo Matevža, ki vedno rad sodeluje z javnim zavodom Triglavski narodni park, prosili za posnetke Triglava iz omenjene knjige o Alpah.

Jože A. Mihelič

Triglav. Foto: M. Lenarčič, www.panalp.net

UVODNIK

Alpska konvencija je mednarodna pogodba posebne vrste, namenjena izrecno območju Alp. Tu živi 14 milijonov ljudi. Kljub državnim mejam osmih držav so v Alpah ljudje in regije vselej tesno sodelovali. Pravzaprav ni nič nenavadnega, če v alpskih regijah govorijo jezik sosednje države.

Ob spoznanju, da je sodelovanje tisti dejavnik, po katerem se Alpe odlikujejo, je podpis Alpske konvencije leta 1991 pomemben trenutek. Pomeni, da smo prepoznali potrebo po iskanju rešitev za skupne probleme in po sodelovanju pri izkoriščanju

možnosti. To je pravo bistvo Alpske konvencije.

Čeprav je Alpska konvencija mednarodna pogodba med državami, pa njeno izvajanje poteka predvsem na regionalni in lokalni ravni. Zato je bistveno, da imajo regionalne in lokalne oblasti znotraj konvencije aktivno vlogo in tako zagotavljajo njen čim boljši učinek na področju politik varstva okolja in ustvarjanja družbenih in ekonomskih možnosti. V zadnjih letih je bilo prostovoljno ustanovljenih več omrežij občin, zaščiteneh območij in mest, katerih poslanstvo je konkretno uresničevanje

ciljev Alpske konvencije.

Marca 2009 Slovenija že tretjič prevzema predsedstvo Alpske konvencije. Prepričan sem, da bo resnični alpski značaj Slovenije – ki je edina evropska država z najvišjim vrhom na svoji državni zastavi in na kovancu – zelo koristil uresničevanju konvencije in njenemu nadaljnjemu razvoju.

Marko Onida
Generalni sekretar Alpske konvencije

ALPSKA KONVENCIJA

Novo upanje za Alpe

Na Slemenu. Foto: B. Rojnik

Alpe, ki v 1200 km dolgem in 300 km širokem loku delijo Evropo na dva dela, so poleg Sredozemlja največji ekosistem v Evropi. Zelo občutljiv in zelo ranljiv ekosistem, zakladnica pitne vode za polovico Evrope, galerija neponovljivih naravnih in kulturnih fenomenov, biotske in krajinske raznovrstnosti, ki nimajo cene, ampak neskončno vrednost.

Ideja in pripravljenost za konkretne ukrepe za varovanje Alp sta se rodili konec osemdesetih let prejšnjega stoletja zaradi demografskih problemov in odseljevanja, sprememb v gorskem kmetijstvu in gorskem gozdu, negativnih posledic množičnega turizma, vedno večjih prometnih obremenitev in zaradi spreminjanja identitete alpskega prostora.

Alpsko konvencijo (AK), na začetku se je imenovala Konvencija o var-

stvu Alp, so ministri za okolje alpskih držav podpisali 7. novembra 1991 v Salzburgu. Pozneje sta konvencijo podpisala še Monako in Evropska unija.

CILJI ALPSKE KONVENCIJE

- Ohranitev izjemne naravne in kulturne raznovrstnosti v Alpah
- iskanje ravnotežja med varovanjem narave in razumnim gospodarjenjem z njenimi viri
- izboljšanje kakovosti življenja za alpsko prebivalstvo
- skupna odgovornost vseh osmih alpskih držav za Alpe.

Potrebne so bile spremembe mišljenja in vrednotenja: obzirnost do naravnega okolja, raba namesto izrabe, zmernost in trajnostna uporaba naravnih virov namesto brezobzirnega izkoriščanja.

OBMOČJE ALPSKE KONVENCIJE:

- 190.959 km² površine
- 13.000 rastlinskih vrst
- 30.000 živalskih vrst
- 8 držav
- 5867 občin
- 14 milijonov prebivalcev
- 100 milijonov obiskovalcev letno

Alpska konvencija je zavezujoč mednarodni sporazum. Države pogodbenice morajo svojo zakonodajo uskladičiti z njenimi določbami. Za uresničevanje dogovorjenih ciljev in ukrepov so sprejeti izvedbeni protokoli za hribovsko kmetijstvo, varstvo narave in urejanje krajine, urejanje prostora in trajnostni razvoj, gorski gozd, turizem, promet, energijo in varstvo tal ter deklaraciji o podnebjju in o prebivalstvu in kulturi.

Vas Krn. Foto: M. Šolar

ORGANIZIRANOST IN DELO

Najvišji organ je Alpska konferenca, ki jo na dve leti sklicujejo ministri za okolje, vmes se dvakrat letno sestajata Stalni odbor in Odbor za preverjanje, na dve leti pa ena od alpskih držav prevzema predsedovanje Alpski konvenciji. V obdobju 2009–2011 ji predseduje Slovenija. Za usklajevanje dela skrbi Stalni sekretariat s sedežem v Innsbrucku in izpostavo v Boznu/Bolzanu, vodi pa ga generalni sekretar. Uradni jeziki so francoščina, italijanščina, nemščina in slovenščina.

PROBLEMI IN RESNIČNOST

Še pred 150 leti so bile Alpe simbol hude revščine, neusmiljenih življenjskih razmer in izseljevanja prebivalstva. Zato kulturo v Alpah upravičeno imenujemo kultura preživetja. Čeprav so jo ustvarjali različni narodi in v različnih jezikih, imajo ljudje v Alpah in njihova kultura svoje skupne značilnosti, svojo skupno identiteto, katere največje bogastvo je različnost. Spoštovanje, ohranjanje in podpiranje kulturne, jezikovne, arhitekturne in poselitvene raznolikosti, identitete in enakovrednosti posameznih kultur je bila v začetnih letih nastajanja konvencije ena od prednostnih usmeritev.

Čudoviti svet, imenovan Alpe, ni bil ustvarjen za odlagališče škodljivih idej, ki jih preganjajo iz urbaniziranih

okolij, niti za poligon hrupnih prostorskih norosti in norčevanja iz občutljivega naravnega ravnotežja. V starih alpskih legendah je skrito preprosto sporočilo o soodvisnosti vsega živega, o naravnem redu in o mejah dovoljenega. Tudi sporočilo o posledicah, kadar je človek zaradi objestnosti te meje prestopil. Ohranjanje Alp se začne in končuje s priznavanjem in spoštovanjem starega nenapisanega pravila, da ima vsako poseganje v alpski prostor tudi svoje meje.

Alpska konvencija se sooča z novimi strokovnimi izzivi: podnebne spremembe, spreminjanje Alp zaradi naravnih procesov in spreminjanje krajinske identitete zaradi množičnega turizma. Alpe so živ organizem. Na to nas opozarjajo potresi, skalni plazovi, poplave in uničujoči hudourniki, pod katerimi izginjajo gozdovi, ceste, stavbe in cela naselja.

KAJ PRINAŠA IN KAJ OMOGOČA ALPSKA KONVENCIJA PREBIVALCEM V TNP?

AK pomeni novo upanje za Alpe, torej tudi za ljudi in kraje v slovenskih Alpah. Toda nove razvojne možnosti in priložnosti se ne bodo uresničile same od sebe, ampak si jih morajo s pomočjo določil AK ustvariti ljudje sami. AK daje orodje in pravni okvir za izboljšanje kakovosti življenja v Alpah.

Kdor si ne bo znal pomagati sam, mu tudi AK ne more pomagati.

Protokol o hribovskem kmetijstvu je namenjen podpiranju gorskemu okolju primerne kmetijstva, spodbujanju pridelave kakovostnih in za Alpe značilnih pridelkov z zaščitno znamko geografskega porekla, ohranjanju avtohtonih pasem živine ter izboljšanju delovnih možnosti na hribovskih kmetijah.

Protokol o urejanju prostora vsebuje ukrepe za varovanje kmetijskih zemljišč in poselitvenih posebnosti ter za uravnotežen razvoj podeželja.

Na podlagi protokola o varstvu narave in urejanju krajine je bila leta 1995 ustanovljena *Mreža zavarovanih območij Alp, Alparc*, v njej pa vsa leta v različnih mednarodnih programih aktivno sodeluje tudi TNP.

Alpska konvencija je bila podlaga za mednarodno mrežo alpskih občin *Povezanost v Alpah*, ustanovljeno v Bovecu, namenjeno sodelovanju in izmenjavi izkušenj pri trajnostnem razvoju in novih izzivih v turizmu. To priložnost so znale izkoristiti občine Bohinj, Bovec in Kranjska Gora.

Protokol o prometu poziva k zmanjšanju prometnih obremenitev v Alpah in zato spodbuja uporabo javnih prevozov, postopno omejevanje prometa v alpskih dolinah in posebne ureditve, kakršne so pri nas na Mangrtu ali v Logarski dolini.

Energijsko varčna gradnja v Alpah, kot jo spodbuja protokol o energiji, ima v TNP večstoletno tradicijo v bovsko-trentarski hiši. Tudi energijska oskrba z biomaso in sončnimi celicami je zgled prilagajanja smernicam Alpske konvencije.

V slovenskem alpskem svetu poznamo več primerov dobrih praks uresničevanja ciljev AK: ekovas Čadrg z zaščitno znamko sira Tolminc, upravljanje Krajinskega parka Logarska dolina, Terme Snovik, mednarodni festival alpskega cvetja v Bohinju, program CRPOV za Dovje in Mojstrano. Zanimivo je, da je največ dobrih primerov nastalo v pozabljenih in od velikih urbanih središč zelo oddaljenih območjih, ki dokazujejo svojo presenetljivo vitalnost in voljo do iskanja novih izzivov.

Janez Bizjak

DEJAVNOSTI TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA V ČASU PREDSEDOVANJA SLOVENIJE ALPSKI KONVENCIJI

Nosilec Alpske konvencije v Sloveniji je Ministrstvo za okolje in prostor, izvajanje konvencije in protokolov pa je naloga vseh vladnih institucij, lokalnih skupnosti, nevladnih organizacij, raziskovalnih, strokovnih in drugih organizacij, pa tudi posameznikov.

Triglavski narodni park se v vsebine predsedovanja Slovenije Alpski konvenciji vključuje z dejavnostmi za lokalne skupnosti, lokalno prebivalstvo in mladino s ciljem približati vsebine tega mednarodnega sporazuma alpskih držav, spodbuditi njegovo izvajanje v praksi in ozaveščati javnosti o pomenu alpskega prostora. Preko Alpske konvencije bodo sofinancirani nekateri izobraževalni programi TNP in dejavnosti v lokalnih skupnostih v TNP, ki uresničujejo cilje konvencije.

IZOBRAŽEVALNI PROGRAMI ZA OTROKE IN MLADINO

Ena izmed pomembnih nalog Triglavskega narodnega parka je okoljska vzgoja mladih. Spoznavanje narodnega parka in njegovih posebnosti ter ozaveščanje mladih o pomenu ohranjanja narave in kulturne dediščine poteka z različnimi dejavnostmi na šolah, delavnicami, naravoslovnimi dnevi in programom Mladi nadzornik TNP. Letos bodo potekali že dvanajsti Belarjevi naravoslovnimi dnevi, na katerih sodeluje več kot 800 osnovnošolcev iz okolice parka, v zadnjih letih pa so se nam pridružili tudi otroci iz sosednjih zavarovanih območij (iz Furlanije-Juljske krajine, Avstrijske Koroške in Hrvaške).

SODELOVANJE Z LOKALNIMI SKUPNOSTMI

Mednarodni festival alpskega cvetja

Na mednarodni dan biotske raznovrstnosti 22. maja 2010 bo v Bohinju slavnostno odprtje 4. mednarodnega festivala alpskega cvetja, ki bo tudi glavni dogodek ob obeležitvi mednarodnega leta biotske raznovrstnosti v Sloveniji. Letošnji festival bo potekal

Foto: J. A. Mihelič

ob tesnem sodelovanju Turizma Bohinj s Triglavskim narodnim parkom in Ministrstvom za okolje in prostor. Dogodki in prireditve festivala z geslom *Gradimo prihodnost za ljudi in naravo* prispevajo k ozaveščanju o izjemni naravi in kulturni dediščini Bohinja, Triglavskega narodnega parka in širšega alpskega prostora ter spodbujajo k zavedanju, da je prednost Bohinja kot turistične destinacije prav v ohranjeni naravi. Za prebivalce in obiskovalce bodo v času festivala od 22. maja do 5. junija 2010 organizirane številne zanimive dejavnosti (delavnice, vodeni izleti, koncerti, razstave, predavanja) v Bohinju in info središču Triglavska roža na Bledu.

Program 4. Mednarodnega festivala alpskega cvetja si lahko ogledate na spletni povezavi <http://www.bohinj.si/alpskocvetje/program.php>.

Turizem in promet

V času festivala alpskega cvetja v Bohinju bo za župane alpskih občin v Sloveniji (62) organizirano srečanje z ministrom za okolje in prostor na temo trajnostni razvoj v občinah, turizem in promet. Srečanje bo priložnost za predstavitev primerov dobrih praks občin na tem področju. Sonaravni turizem in promet sta osrednji temi Mreže občin v Alpah. TNP skupaj z lokalnimi skupnostmi spodbuja in načrtuje razvojne usmeritve na teh področjih, konkretne dejavnosti za umiritev prometa na mangartski cesti že potekajo.

Za promocijo Alpske konvencije in za spodbujanje njenega izvajanja se načrtujejo različne promocijske akcije, v okviru katerih bo pripravljena tudi tematska razstava z naslovom Triglavski narodni park in Alpska konvencija.

Slovenija je predsedovanje Alpski konvenciji prevzela marca 2009 na X. Alpski konferenci (Evian, Francija). Pogodbenice si predsedovanje predajo na dve leti, za Slovenijo bo v prvem trimesečju leta 2011 predsedovanje prevzela Švica.

Tina Markun

IZUMIRANJE VRST – KAJ IMAMO PRI TEM LJUDJE?

Foto: B. Rojnik

Letos je Mednarodno leto biotske raznovrstnosti ali biodiverzitete, torej leto bogastva in pestrosti življenja na Zemlji. A to ni leto, ko bi svet lahko proslavljajal uspehe. Iz ust priznanih slovenskih in tujih strokovnjakov letos slišimo predvsem opozorila. Izumiranje živalskih in rastlinskih vrst namreč ogroža tudi nas same. Slogan leta se zato glasi: »Biotska raznovrstnost je življenje. Naše življenje.«

Veliko izumiranje?

Strokovnjaki naš čas opredeljujejo kot biodiverzitetno krizo, nas opozarja dr. Boris Kryštufek. Ljudje smo vzrok največjega izumiranja vrst, odkar so pred 65 milijoni let izumrli dinozavri. Izumrtje grozi vsaki peti vrsti sesalcev in vsaki tretji vrsti rib in dvoživk, kažejo podatki mednarodne organizacije IUCN za leto 2009. Uničenje poteka tako hitro, da nam mnogih vrst niti ne bo uspelo odkriti, ker bodo že prej izumrle.

Največje grožnje

Kar v 99 odstotkih smo ljudje vzrok, da so vrste ogrožene. Najhujše težave povzročamo s tem, da živalim in rastlinam uničujemo njihova domovanja. Spreminjanje v obdelovalne površine je problem na svetovni ravni, pri nas pa je še posebej pereča pozidava življenjskih prostorov. Ljudje smo kot jež, ki v basni iz njenega lastnega brloga izrine lisico. Mnoge vrste so vedno redkeje, ker jih pretirano izkoriščamo – spomnimo se na težave ribiške industrije, ki s pretiranim ulovom žaga vejo, na kateri sedi. Vidne so že posledice podnebnih sprememb, strokovnjaki opažajo velika preseljevanja vrst na nova območja, saj v prvotnih domovanih vse teže preživijo. Ljudje nevede ali celo namenoma prenašamo vrste z ene celine na drugo; nekatere od teh vrst postanejo v novem domovanju invaziv-

ne ter povzročajo težave domorodnim vrstam. Z njimi tekmujejo za prostor, hrano, širijo boleznili ali so plenilci. Med najpomembnejšimi grožnjami je tudi onesnaženje, zlasti pretirana raba gnojil in izpuščanje neprečiščenih komunalnih odplak.

Foto: J. A. Mihelič

Kdo bo plačal račun?

Ljudje smo torej vzrok za izumiranje vrst in zato smo mi tisti, ki ga lahko ustavimo. Kot je zapisal dr. Davorin Tome: »Ljudje bomo rešili krizo biodiverzitete ali pa nas ne bo.« Tudi kanclerka Angela Merkel je opozorila, da se bo svet

2010 Mednarodno leto biotske raznovrstnosti

spoprijel z orjaškimi stroški, če ne bomo ukrepali zaradi podnebnih sprememb in zagotovili biotske pestrosti: »Varstvo narave ni luksuz.« Novinar Blaž Mazi nas je opomnil: »Tretji kamen od Sonca je naš edini dom,« in dalje, da smo prva civilizacija, ki zelo dobro ve in razume, kaj se dogaja – in tudi razume, kaj mora storiti.

Zadnjih štirideset let se opozorila strokovnjakov, da ljudje povzročamo uničenje, vse bolj stopnjujejo, zadnjih dvajset let smo priča zavezam svetovnih voditeljev, da bomo trend vsaj ustavili. Evropejci smo bili zadnjih deset let celo bolj ambiciozni, Evropska unija je pričakovala, da bo na svojem ozemlju izumiranje vrst do letošnjega leta celo ustavila. Leto 2010 je tu, a vrste rastlin in živali na Zemlji še vedno pospešeno izginjajo, v tropskih predelih so razmere dramatične. Vzrok za neuspeh je predvsem način življenja in kako se razvijamo v bogatejšem delu sveta. Enako kot pri podnebnih spremembah. Zato je komisar Janez Potočnik upravičeno opozoril, da gre za dve plati istega kovanca.

Slovinci ohranjamo živo naravo?

Pred dvema letoma so Evropejce spraševali, ali je upadanje biotske raznovrstnosti zanje problem. Kar 96 odstotkov Slovencev je takrat povedalo, da je to resen ali zelo resen svetovni problem, več kot 80 odstotkov pa se jih zaveda, da je to problem tudi pri nas, v Sloveniji. Vsak peti je povedal, da že sedaj sam čuti posledice upadanja, nadaljnja tretjina jih pričakuje, da bodo posledice čutili v prihodnosti.

Presenetljivo velik delež – kar devet od desetih – Slovencev pravi, da osebno prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti. Se torej naši živi naravi – ob taki visoki podpori – obetajo boljši časi? Imamo namreč izredno pestro naravo, biotska raznovrstnost našega kraškega podzemlja presega evropski pomen. A znotraj te lepe splošne podobe mnogim vrstam v Sloveniji ne gre dobro: ogroženih je kar 90 odstotkov vrst dvoživk, 80 odstotkov plazilcev, 60 odstotkov ptičev in rib (ocene ARSO iz leta 2002). Nam bo uspelo? Bomo znali naš razvoj usmeriti tako, da več za nas ne bo pomenilo manj za svet okrog nas?

Mag. Breda Ogorelec
Ministrstvo za okolje in prostor

IZVIRI – STIČIŠČE DVEH SVETOV

Izvir Zmrzleka. Foto: A. Zdešar

Območje Triglavskega narodnega parka je izjemno bogato z izviri. Okoli 250 so jih našeli, od čisto majhnih, počasi mezečih, do spoštljivega slapa Savice, ki ob visokih vodah dere s pretokom do 2000 kubičnih metrov na sekundo. Mnoge med njimi, kar petino, uporabljamo kot vir pitne vode. Natančnejši pogled na kartografski prikaz nam razkrije, da je večina izvirov zgoščena po dnu alpskih dolin in da jih redko najdemo v visokogorju. Večji del parka se namreč nahaja na območju, ki ga gradi dobro prevotljen topni apnenec. Podzemna voda se pretaka po zapletenem sistemu podzemnih kanalov v smeri gravitacije, in ko priteče do obsežnih slabše topnih plasti, se izlije kot stalen ali pa tudi občasen izvir. Navadno se to zgodi na dnu ozkih alpskih dolin.

Izvir je tam, kjer se konča svet podzemlja in kjer se začne površinski tok vode. Je stičišče dveh popolnoma različnih svetov: sveta večne teme in prepletenih večjih ali manjših kanalov, bolj ali manj namočenih oziroma zapolnjenih z vodo, ter bistrh potočkov, poraščenih z raznovrstnim rastlinjem, naseljenih z bogatim vodnim življenjem. V njem odkrijemo vse od nekajmilimetrskih rakcev in polžev do nekaj centimetrov velikih ličink žuželk. Tudi negostoljubni svet teme ni popolnoma nenaseljen. V njem živijo živali, ki so tako prilagojene življenju v večni temi, da so izgubile oči in barvo. Večinoma so popolnoma bele in manjše kot njihovi površinski sorodniki. Tudi te živali velikokrat najdemo v izviri, kamor jih je voda slučajno odplavila ali pa so same poiskale pot do površja, ki je bogatejše s hrano.

Voda v alpskih izviri je razmeroma hladna, s temperaturami od 5 do 8 stopinj nad ničlo, ki se

med letom skorajda ne spreminjajo v nasprotju s preostalim vodotokom, ki je bolj pod vplivom sezonskih sprememb in kjer so temperature v razponu 10 stopinj ali več. Izmerjene temperature vode v izviri odražajo temperaturo zaledja oziroma podzemnega jamskega sistema, ki se ujema s povprečno letno temperaturo okolice in se med letom le malo spreminja. Temperatura je za živa bitja zelo pomembna, saj v veliki meri vpliva na njihovo aktivnost. V obdobjih nizkih temperatur se aktivnost rastlin in živali zmanjša, poleg tega živali pozimi aktivno iščejo zatočišča pred niskimi temperaturami. Zaradi takšnih lastnosti so alpski izviri dom predvsem za hladnoljubne živalske in rastlinske vrste,

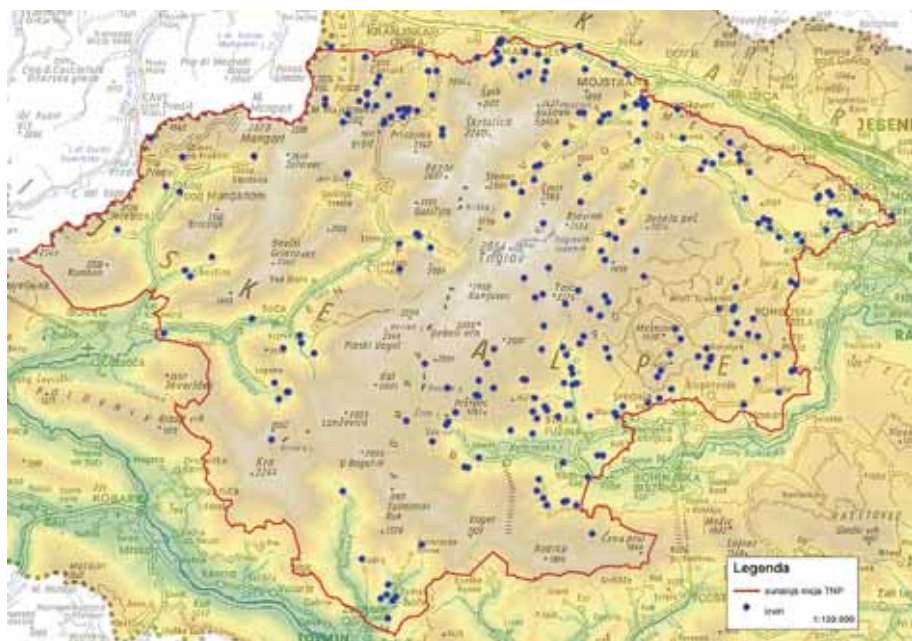
hkrati pa pozimi igrajo pomembno vlogo zatočišča pred zmrzaljo.

Izviri so vrstno izredno bogati življenjski prostori in ekološko zelo zanimivi, saj gostijo pestro mešanico živalskih vrst, od podzemnih, velikokrat endemičnih vrst do hladnoljubnih vrst in občasnih prebežnikov iz bolj neugodnih okolij.

Zelo pomembna značilnost alpskih izvirov na tem območju, gledano z biološkega vidika, pa tudi človekove rabe, je njihova kraška narava. Voda se skozi podzemlje pretaka razmeroma hitro in se tudi hitro odziva na pojavljanje in količino padavin. To se kaže v velikih nihanjih pretokov teh izvirov, nekateri v sušnih obdobjih celo popolnoma presahnejo. Takšni so na primer izvir v dolini Radovne, Zmrzlek in Zatrep, ter Črna rečica pod Mežaklo. V luči podnebnih sprememb, ko se napovedujejo vedno daljša sušna obdobja, to pomeni tudi manjšo vodnatost kraških izvirov v prihodnosti. Druga lastnost kraške narave območja je, da je zelo težko določiti obseg zaledja oziroma vplivnega območja teh izvirov, ki se velikokrat uporabljajo kot vir pitne vode. Zaradi hitrega toka vode s površine v podzemlje in skozenj so takšni izviri izredno izpostavljeni posledicam človekovih aktivnosti v zaledju, kot je uporaba biocidov ali organsko obremenjevanje zaradi kmetijstva in neurejene kanalizacije. To se kaže v velikokrat neustreznih rezultatih mikrobioloških analiz obstoječih vodnih zajetij.

Ker so izviri v TNP izredno pomembni kot življenjski prostor številnih vrst, pa tudi potencialni vir pitne vode v prihodnosti, je nujna skrb za njihovo ohranitev ter previdna raba prostora v njihovem vplivnem območju.

Dr. Nataša Mori
Nacionalni inštitut za biologijo, Ljubljana

Evidentirani izviri v TNP. Vir: ARSO

ŠMARNICA IN POGORELČEK

Spet je prišla pomlad in z njo veselo ptičje petje. Iz toplih krajev so se vrnili selivci. Med njimi sta tudi šmarnica (*Phoenicurus ochruros*) in pogorelček (*Phoenicurus phoenicurus*), ki ju ljudje pogosto zamenjujejo. Zato si obe vrsti bolje oglejmo. Že strokovno ime pove, da gre za dve različni vrsti istega rodu. Obe vrsti radi gnezdita v bližini človekovih bivališč in obe podobno pojeta. Samici in mladiči obeh vrst so si po barvi zelo podobni. Prevladujejo rjavkasti toni in rdečkast rep, sicer pa je samica pogorelčka svetlejša, svetlo rjava, spodaj pa rumenkasto rjava. Pozorni pa moramo biti na obarvanost samčkov, ki se med seboj vidno razlikujeta. Samček šmarnice je zgoraj skrilavo siv, spodnja stran do belkastega trebuha je črna. Srednja letalna peresa so belkasta, značilno je belo ogledalce, rep pa je rdečkast. Pogorelček je zgoraj pepelnato siv, čelo je belo, peruti pa rjavkaste. Grlo je črno, prsi oranžno rdeče, trebuh pa bel. Tudi samčka obeh vrst imata rdečkast rep. Torej, zapomnimo si, da ima samček šmarnice izrazito belo ogledalce na perutih, sicer prevladuje skrilavo siva barva, pogorelček pa ima izrazito belo čelo, črno grlo in pod njim oranžne prsi. Za obe vrsti je značilno tresenje z repom.

Šmarnico pri nas različno imenujejo - ilovščica, lipek, pogorelček, črnelka, črna taščica, švirglja, brojica, lipka. Prvotno je bila gorski in skalni ptič. To je ostala do danes, vendar v zadnjih desetletjih uspešno gnezdi v naseljih, najraje kar na različnih zgradbah. Gnezdo postavi v zidno razpoko, na lego ostrerjša ali pa kar v opuščeno lastovičje gnezdo. Če želimo, da bo šmarnica delila dom z nami, ji moramo to omogočiti. Kako? Pri zidavi hiše izpustimo zidak, pustimo, da lege gledajo izpod napušča, v nasprotnem primeru pa pod napušč pritrldimo deščico ali polodprto gnezdilnico. V lepo izdelano gnezdo iz bilk in koreninic, znotraj obloženo z

Šmarnica - samica (zgoraj) in samec

dlako, samica že v aprilu znese pet do šest čisto belih jajc. Navadno vali dvakrat. Hrani se z žuželkami, redko tudi z jagodami različnega grmičevja. Vsi, ki radi obiskujemo gorski svet, se bomo s šmarnico zanesljivo srečali na pašnih planinah, kjer zelo rada gnezdi na stebrih in poseda po slemenih zgradb. Pri nas je zelo pogosta v hribovitem svetu do najvišjih gora.

Pogorelček se najraje zadržuje v listnatih in mešanih gozdovih, v vrtovih, v starih sadovnjakih, nasadih in drevoredih. V gorskem svetu ga bomo srečali v macesnovih sestojih. Tudi pogorelčka v Sloveniji različno imenujejo - črnelka, rdečerepka, rjava taščica. Gnezdi v duplih starih dreves, pa tudi v skalnih in zidnih razpokah ter v gnezdilnicah. Če želimo pogorelčka priva-

Pogorelček - samica (zgoraj) in samec

biti v svoj vrt, mu postavimo gnezdilnico, prilagojeno njegovim potrebam. O gnezdilnicah bomo nekaj več napisali v eni od naslednjih številčk Sveta pod Triglavom. Pogorelčkovo gnezdo je iz bilk, koreninic, listov in vlaken, obloženo z dlako in perjem. Znese šest do sedem modro zelenih jajc, na katerih so včasih rjavo rdeče pike. Vali dvakrat. Hrani se z žuželkami in jagodami. Pogorelček je bil nekoč pri nas zelo pogost ptič nižin in gorskega sveta do drevesne meje, danes pa je postal redek in lokalno prisoten. Morda je tudi to vzrok, da ga ljudje zamenjujejo z veliko bolj razširjeno šmarnico.

Pogorelčkova redkost pa ni značilna le pri nas, ampak v vsej Evropi. V nasprotju s pogorelčkom je šmarnica postala pogostejša. Vzroka za to ne poznamo dobro. Sklepamo le posredno, zanesljivo pa gre za več dejavnikov. Ne vemo, kaj se dogaja s prehrano, ali gre za spremembe in kakšne, ne vemo niti, kaj se dogaja pri selitvi in v prezimovališčih. Znano je, da se pogorelček seli v tropski del Afrike, šmarnica pa ostaja veliko bliže, v Sredozemlju in severni Afriki.

Prav primerjava med šmarnico in pogorelčkom pa nam kaže, kako usodno je za živalske vrste spreminjanje življenjskega okolja, ki ga povzroča človek. Nekatere živalske vrste se spremembam v okolju lahko prilagodijo, druge ne. In posledica je zmanjševanje pestrosti vrst, s tem pa povezav in soodvisnosti med vrstami v življenjski skupnosti, ki so nastajale skozi dolgo zgodovino evolucije.

Miha Marenčič

Foto: D. Šare

METEORIT Z MEŽAKLE

Nekateri prebivalci avstrijske Koroške in Gornjesavske doline so 9. aprila 2009, nekaj sekund pred trejo uro zjutraj, zaslišali strašljivo bobnenje. Gasilci, ki so ob tej uri dežurali zaradi požara nad Pejčami, so videli zelo svetel in nekoliko neobičajno dolg utrinek, ki se je izgubil nad Mežaklo proti Blejski Dobravi. Astronomske meteorske in vsenebne kamere so ta nebesni pojav zaznale kot zelo svetel objekt in astronomi so takoj vedeli, da je padel meteorit.

Slovenski in češki astronomi so intenzivno izračunavali polje padca. Na drugi strani pa je Thomas Grau iz Nemčije preiskoval teren in več tednov zaman iskal domnevni meteorit na avstrijski strani Karavank, nato pa še pod Golicco. Po objavi intervjuja z njim v dnevniku Žurnal24 so se nekateri domačini spomnili dogodkov iz noči 9. aprila, vendar konkretnjših podatkov ni bilo.

17. maja 2009 sta se Jožef Pretnar in Bojana

Krajnc odpravila na izlet proti Planskemu vrhu na Mežakli. Našla sta kamen, ki je bil drugačen od drugih, in Jožef je bil prepričan, da je to meteorit. In je bil res. Po 101 letu, odkar je padel meteorit v okolico vasi Avče, je bil s tem odkritjem najden šele drugi meteorit, ki je padel na ozemlje Slovenije. Meteorit sta Jožef in Bojana imenovala BOJO. V udarni jami se je razletel na več kosov s skupno maso 2,293 kg. Drugi fragment istega meteorita z maso 361 gramov sta našla Ralph Sporn in Martin Neuhofer 21. junija 2009. Tretji fragment in obenem drugi največji kos meteorita pa je našel Danijel Repe. Ima maso 956,4 grama in se ob padcu ni razletel.

Po enem letu intenzivnih raziskav vemo o mežakelskem meteoritu razmeroma veliko. Spada v skupino kamnitih meteoritov hondritov. Zanj so značilne drobne kroglaste tvorbe iz različnih silikatnih mineralov (olivini, pirokseni, glinenci), ki jih imenujemo hondrule. Železovnikljevih mineralov je razmeroma malo (kama-

DR. RENATO VIDRIH – IN MEMORIAM NEPOZABNEMU PRIJATELJU

Le malo po izidu glasila, ki ga imate v roki, bo bralcem na voljo knjiga o dr. Albinu Belarju, pozabljenem slovenskem znanstveniku. Žal bo izšla posthumno. Že pred mnogimi leti je Renato Vidrih začel z iskanjem zgodovinskih virov, ki bi mu pomagali, da bi natančneje orisal delo in osebnost velikega znanstvenika. Belar in Vidrih sta si bila podobna, čeprav sta živela v skoraj stoletni časovni odmaknjenosti. Predvsem so bili za oba značilni brezmejno zanesenjaštvo, popolna predanost seizmološki znanosti in velika osebnostna širina. Oba sta bila nadpovprečno nadarjena pisca. V njunem pisanju, ki ga je kljub strokovnosti prijetno brati, se kažeta razgledanost in visoka kulturna raven. Zdaj že lahko trdimo, da sta bila oba velikana seizmološke znanosti, za njun čas in za čas po njiju pa izjemen vir znanja in življenjske energije. V nečem sta se pa vendarle močno razlikovala. Albinu Belarju so očitali sporno narodno zavest, Renato Vidrihu je ni mogel nihče. Bil je pravi Primožec in Slovenec, z vsem srcem, pošten, odločen, brezkompromisen.

Rojen je bil leta 1957 v Postojni. Po diplomii iz geologije na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo ljubljanske univerze se je leta 1980 na povabilo prof. dr. Vladimira Ribariča zaposlil na Seizmološkem zavodu SR Slovenije. Magistriral je s področja seizmotektonike, doktoriral pa s področja seizmologije. Delal je kot direktor Urada za seizmologijo in geologijo pri Agenciji RS za okolje ter kot svetovalec vlade za seizmologijo, poleg študija domačih in tujih potresov pa je opravljal še makroseizmične, seizmotektonske in seizmogeološke raziskave. Izdelal je

številne karte potresne nevarnosti in ogroženosti ter karte seizmične mikrorajonizacije za različne predele Slovenije. Kot avtor več kot 300 strokovnih in še več poljudnih člankov je bil član uredniškega odbora revije *Življenje in tehnika*. S prispevki je sodeloval na domačih ter mednarodnih znanstvenih konferencah, bil pa je tudi avtor, soavtor in urednik mnogih publikacij in knjig s področja seizmologije. Z ureditvijo mreže sodobnih potresnih opazovalnic je slovensko seizmologijo ponovno dvignil v svetovni vrh. Kot geolog je bil odličen strokovni in ljubiteljski mineralog z eno največjih, sistematično urejenih zbirk v Sloveniji. S tem v zvezi sta nastali knjigi *Minerali na Slovenskem* in *Svet mi-*

neralov, njegova zadnja knjiga pa je *Nemirna Zemlja*. Priporočamo jo slehernemu bralcu, ki želi vedeti, kaj so v resnici potresi.

Renato je imel mnogo vrlin, ljubezen je bila največja med njimi. Z vso možno ljubeznijo in energijo se je predajal znanstvenemu delu, službi, sodelavcem, soljudem. In bil je neizmerno pošten, pošten do zadnjega diha. Navkljub popolni izčrpanosti in bolečinam zaradi težke bolezni je poslednje dneve v celoti posvetil delu. Z značilnim »fantovskim humorjem« je tudi takrat rad dražil prijatelje, češ da je on že v svojih petdesetih letih doživel toliko, kot bodo oni v sto petdesetih. Čeprav izrečene v žalosti, so bile besede vendarle resnične. To si začutil v družbi z njim zaradi iskričevega, pronicljivega odnosa do vsega, kar ga je zanimalo, še bolj pa pri zahtevnem znanstvenem ali organizacijskem delu, ki bi ga tudi trije v istem času težko opravili uspešneje in bolje. Njegovi rezultati so bili izjemni. Kar je razložil, brez vseh odvečnih besed, je na mah postalo razumljivo.

Bil je izjemen človek, predan prijatelj in zanimiva, karizmatična osebnost, ki je žarela v vsakem okolju. Vsem je razdal svoje srce, svoj čas, svoje široko in poglobljeno znanje in vednjenje skupaj s svojim smislom za humor. Čudovito je bilo kramljati z njim, povsod, kamor je prišel, so se sklepala nova poznanstva in prijateljstva. Sledi, ki jih je pustil za sabo, ni mogoče izbrisati. V zgodbah in neštetihi anekdotah bo ostal z vsemi, ki smo ga poznali, kakor bi hoteli reči: Imeli smo srečo, da smo živeli v istem času, in hvala, ker smo te poznali, Renato.

Besedilo in foto: Jože A. Mihelič

Največji del prve najdbe mežakelskega meteorita, ki sta ga našla 17. maja 2009 Jožef Pretnar in Bojana Krajnc na Planskem vrhu na Mežakli. Ima maso 996,8 grama. Foto: Miha Jeršek

Drugi največji fragment mežakelskega meteorita je našel Danijel Repe in ima maso 956,4 grama. Foto: Miha Jeršek

cit, taenit), vendar dovolj, da so fragmenti meteorita magnetni. Navzven so fragmenti mežakelskega meteorita čokoladno rjavi. To je tako imenovana žgalna skorja, ki je posledica izgorovanja meteorita ob padanju skozi atmosfero. Debela je do 1 mm. V notranjosti pa so meteoriti svetlo sivi do sivi. Zaradi preperevanja žele-

zovih mineralov lahko na teh odlomljenih površinah opazimo svetlo rjave lise limonita.

Astronomi Jure Atanackov, Javor Kac in Gregor Kladniš so izračunali, da je imel meteorit ob vstopu v atmosfero okoli 300 kilogramov in za meteorite sorazmerno nizko hitrost 14 km/sekundo. Za en obhod okoli Sonca je potre-

boval 3,4 leta. Izračunali so njegovo orbito, torej pot okoli Sonca, po kateri je potoval. Mežakelski meteorit je s tem postal šele enajsti meteorit z znano orbito, s čimer se uvršča prav v vrh svetovne dediščine.

Na Mežaklo in Gornjesavsko dolino naj bi padlo do 30 kg fragmentov meteorita. Imenovan je Jesenice, in sicer po mednarodno uveljavljenih standardih, da se meteorite poimenuje po najbližjem večjem kraju od mesta padca. Ravnanje z njim bo urejal poseben Pravilnik o začasnem zavarovanju meteorita Jesenice, objavljen v Uradnem listu Republike Slovenije. Več o meteoritu lahko preberete v knjižici z naslovom Meteorit z Mežakle, ki sta jo izdala Gornjesavski muzej Jesenice in Prirodoslovni muzej Slovenije, založili pa Občini Gorje in Jesenice, ali pa obiščete priložnostno razstavo, ki je odprta od 7. aprila do 30. septembra 2010 v Gornjesavskem muzeju na Jesenicah.

Dr. Miha Jeršek, Prirodoslovni muzej Slovenije

KULTURNA KRAJINA V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

Izjemne krajine

Planina Laz. Foto: I. Zakotnik

Vojaško pokopališče v vasi Soča. Foto: J. A. Mihelič

Turarjeva domačija v Trenti. Foto: I. Zakotnik

Triglavski narodni park je bil zavarovan kot prostorsko zaokroženo območje, v katerem se prepletajo enkratne naravne prvine, kulturna dediščina in kulturna krajina. Posebno dragocena krajinska območja so prepoznavna po naslednjih merilih: vidne kakovosti, doživljajska vrednost, visoka stopnja ravnovesja med naravnimi značilnostmi krajine in rabo prostora, pestrost krajinske zgradbe, sestavljenost naravnih in kulturnih prvin, avtentičnost in pričevalnost krajinske zgradbe, kakovostna umeščenost grajenih členov, stavbna dediščina, zgodovinski ali simbolni pomen, nosilec prostorske identitete.

Poleg s Strategijo prostorskega razvoja Slovenije »uradno« opredeljenih izjemnih krajin v narodnem parku (območje Bohinjskega jezera, Studor s toplarji, planine Javornik, Zajamniki, Uskavnica in Voje ter Log pod Mangartom in Trenta) so na regionalni oziroma državni ravni krajine posebnih vrednosti vsaj še zatrepi alpskih dolin (Zapoudnem, Zadnjica, Loška Koritnica), planine Viševnik, Vodični vrh, Laz in Dedno polje ter Sleme in Za skalo), naselja Strmec, Bavšica, Čadrg in Tolminske Ravne ter posamezna območja ostalin iz prve svetovne vojne (Krnsko pogorje, Rombon in Čuklja).

Izjemni pomen kulturnih krajin v Julijskih Alpah je prepoznala tudi širša mednarodna skupnost. Septembra 2003 je Unesco Triglavskemu narodnemu parku kot prvemu v Sloveniji podelil diplomu MAB, priznanje, s katerim so bile Julijske Alpe vključene v mednarodno mrežo biosfernih območij MAB (Man and Biosphere – človek in biosfera) in s tem postale del svetovne mreže vzorčnih regij trajnostnega razvoja. V biosfernem območju je poudarjeno sožitje med naravo, človekom in kulturnim izročilom. V skladni podobi kulturne krajine se zrcali ravnovesje med naravo in človekovimi posegi vanjo, sožitje med varstvom in rabo gorskega sveta, zavedanje naravnih omejitev, ustvarjalen, a spoštljiv odnos do neživega in preostalega živega sveta. Človekovo izhodišče za preživetje je bilo skrbno varovati naravne vire, torej vzdržnostno gospodariti z njimi. Kulturna krajina je pravzaprav merilo človekove kulturne razvitosti. V neprestanem sovplivanju je nastajala značilna krajinska zgradba, po kateri se posamezne prostorske enote razlikujejo med seboj.

Tudi z diplomu Sveta Evrope, ki je bila maja

2004 podeljena TNP, je bila parku priznana izjemnost območja. Povzeto iz obrazložitve je izjemnost TNP v evropskem merilu v tem, da takega števila in pestrosti vseh naravnih vrednot in kulturne dediščine nikjer drugje v Evropi ni mogoče najti na tako enotno zaokroženem prostoru. Izrazita vrednost in primerjalna prednost Triglavskega narodnega parka je v izjemnem prepletu različnih tipov krajine, celovitosti pojavljanja kraških fenomenov, številu in raznovrstnosti habitatov, razširjenosti naravnih vrednot glede na nadmorsko višino in lego, bogastvu flore in favne ter kulturni dediščini.

Izjemnost in vrednost izjemnih krajin, ki so bile večinoma izoblikovane v procesu tradicionalne kmetijske rabe prostora in poselitvenega vzorca, usklajenih z naravno zgradbo in naravnimi procesi, zahtevata ustrezno skrb za njihovo ohr-

njanje oziroma vzdrževanje. K pravilnemu varstvu, upravljanju in usmerjanju razvoja v krajini nas poleg omenjenih priznanj zavezuje tudi evropska krajinska konvencija (Firence, 20. 10. 2000), ki jo je Slovenija ratificirala julija 2003. Da bo mogoče načrtovati pravilno ravnanje, je treba izjemne krajine prepoznati, evidentirati, ovrednotiti njihovo stanje in problematiko ter na podlagi preveritve dejanskih možnosti določiti želeno stanje. Samo s strokovno celovitim (in ne sektorskim) prostorskim in upravljavskim načrtovanjem, podprtim z vključevanjem in aktivnim sodelovanjem lokalne javnosti, je mogoče oblikovati ukrepe, usmerjati dejavnosti in posege, ki bodo pripomogli k ohranjanju kakovosti krajin v parku, hkrati pa tudi h gospodarskemu razvoju prebivalcev in lokalnih skupnosti na območju parka.

Igor Zakotnik

KULTURa NArava TRENTA

Na nekaterih mestih v dolini Trente komajda še opazne sledi človekovega udejstvovanja pričajo o tem, da je bilo tu nekoč življenje zelo težavno, a živahno.

Sodobni prebivalci ne zmoremo niti zadržati izginjanja kulturne krajine. Sočasno hitro razvijamo nove gospodarske dejavnosti, ki tradicionalne celo na videz spodbujajo?! Vse napovedi razvoja turizma govorijo v prid večjemu obiskovanju gorskih območij in še posebej zavarovanih delov narave. Čemu skrb?

Vedno manjša navezanost na zemljo in s tem skrb za nego kulturne krajine nas v vrtočnem ritmu življenja dobesedno spodbuja k drugačni rabi prostora. Le-ta ima lahko na koncu hude posledice za naravo in navsezadnje na kakovost življenja v dolini. Torej, kakšno obiskovanje?

Nedvomno ni naključje, da so se v dolini Trente že v preteklosti zadrževali in ustvarjali veliki umetniki, kot npr. dr. Julius Kugy, Rudolf Baumbach, Josip Abram ... V zadnjih desetletjih je prof. Dane Škerl dodobra zaznamoval kulturno življenje v tej zapostavljeni in odmaknjeni alpski dolini. Ni naključje, da se

je ustanovitelj in oče Mednarodnega glasbenega foruma Trenta, prof. Alfred Staar, zaljubil v to dolino. Vanjo je ugnedil edinstveno poletno šolo za najbolj nadarjene mlade glasbenike z vsega sveta. Na lanskoletnem zaključnem koncertu desetega Forumu Trenta sta direktor Dunajske filharmonije in visoki predstavnik Unicredit Bank (Bank Austria) v razkošni Brahmsovi dvorani Musikvereina na Dunaju, napolnjeni do zadnjega sedeža, predstavila Trento in Triglavski narodni park kot najboljšo možno lokacijo za nastajanje vrhunske umetnosti. Forumu sta napovedala dolgoletno prihodnost. Laskavo in dobrodošlo! Večina prenočitvenih zmogljivosti v dolini je za obdobje, ko se odvijata Trentarski senjem in Forum, oddana že najmanj eno leto vnaprej.

Trentarski senjem bo v letu 2010 kulturno in etnološko obarvan. Četrtrkovo vodenje po soški poti bo tokrat na temo geologije. V petek, na predvečer osrednje prireditve, se bo predstavila akademska igralka Irena Mihelič. Sobotno ekološko tržnico 24. julija bomo sklenili z odprtjem razstave Jaka Čopa, predavanjem Jožeta A. Miheliča in koncertom etno skupine. Sklop prire-

*Petega junija 2010 v Info središču Triglavsko roža na Bledu odpiramo spominsko fotografsko razstavo skladatelja, pianista, glasbenega pedagoga, esejista, fotografa in alpinista Marijana Lipovška (1910–1995). Priznani in cenjeni umetnik je bil velik častilec gorske narave. Njegovi pogledi so bili skladni z idejo in nameni Triglavskega narodnega parka. V sodelovanju z družinama Lipovšek in Turel, Narodno in univerzitetno knjižnico ter s fotografom in poznavalcem Lipovškovega dela France-
tom Steletom pripravljamo dogodek, ki bo vrhunec letošnjega dogajanja v Info središču Triglavsko roža na Bledu.*

Zapisi Marijana Lipovška

»Naneslo je, da sem štirinajstleten šel s sošolci na majniški izlet brez profesorja v Kamniško Bistrico. Pozno popoldne smo se na smrt trudni vlekli skozi Dol na Veliko planino. Tam nekje na robu so vstale pred menoj gore, vse rdeče v večerni zarji, globoko zasnežene. V hipu sem vedel, to so prave gore, takšne so. In od tedaj so ostale v meni močne in mogočne, kot tudi glasba. Vzporedno sem zajemal iz enega in drugega bogastva, ki mi ju je dajalo življenje ...« Tako se

Foto: J. A. Mihelič

ditev bodo zaokrožili oba koncerta foruma in predstavitev filma Soča sooča.

Še marsikomu drugemu je narava dajala navdih za ustvarjanje, nam pa odgovornost za ohranjanje vsega lepega za prihajajoče rodove.

Marko Pretner

GORE SO MU POSTALE ZATOČIŠČE

Foto: M. Lipovšek

Marijan Lipovšek spominja v svojih planinskih spisih. V deželo so tedaj prišli hudi časi, gospodarska kriza je prinesla revščino in krivice ... Da se je dalo pretolči, je v peti šoli »večer za večerom igral za ples« dve sezoni. »In potem sem nenadoma prenehal. Nisem več mogel. Bilo je v sedmi šoli. Moj učitelj klavirja, Janko Ravnik, me je navdušil za Skalo ...«

Šestnajstleten prvič prepleza Severno Triglavsko steno po Slovenski smeri ... V alpinizmu in odnosu do narave je bil predvsem esteta, o smislih in nesmislih tekmovalnosti v gorah veliko piše. S steno se spopada golorok, tudi težjih smeri se ne ustraši: Herletova smer v Ojstrici, Prusik-Szalayeva, Skalaška in kot krona vseh težkih plezarij Čopov steber (7. avgusta 1961 v navezi s hčerko Barbko), vse tri v Triglavski steni, kjer nato leta 1976 s solo vzponom »počasti« 50-letnico prvega vzpona po Slovenski in tako zaključil svoje alpinistične avanture.

O svojih poteh in vzponih piše globoko doživete spise, ki jih objavlja v Planinskem vestniku, zbrani so izšli v knjigi *Steze, skale in smučišča*. Dolžni smo mu tudi zahvalo za veliko prevedenih del iz planinske literature: Kugyjevi Pet stoletij Triglava, Božanski nasmeh Monte Rose; Harrerjevi Beli pajek, Sedem let v Tibetu in še mnoge druge.

»Gore so mi bile zatočišče pred spoznanji, kako težko je življenje. Tam je bil svet, kjer ni bilo ne krivic ne tlačenja revnih. Bilo je čistejše, svetlejšo življenje ...« V desetletju pred vojno s

svojo planinsko tovarišijo po dolgem in počez na smučeh prepotuje slovenski gorski svet in sredogorje. Posebej rad ima svet nad Bohinjsko dolino ... Pozneje, okrog leta 1960, vzame za 99 let v najem pastirski stan na Planini v Lazu, kjer s svojimi preživlja poletja še na stara leta, zadnjič 1994., leto in pol pred smrtjo (na božični dan 1995).

»Res, to lepoto smo kdaj pa kdaj hoteli ujeti, jo prinesiti domov, pokazati drugim, predvsem pa: povedati, da je to naša dežela, naš kraj, naša domovina, ki smo ji predani in ki ji pripadamo. Tako se je začela tudi fotografska pot marsikaterega gornika.« Kakor za gore ga je za fotografijo navdušil njegov profesor klavirja Janko Ravnik, eden vodilnih planinskih fotografov. Od tedaj je planinska fotografija vse pomembnejša v Lipovškovem umetniškem izražanju.

V Planinskem vestniku leta 1944 razmišlja o fotografiji, o zadovoljstvu in razočaranju, ki ga prinaša. Sprašuje se, ali je vredno fotografirati, ko pred sabo na mizi vidi vse polno vrečk z negativami (do vojne jih je naredil okrog 1800): »Koliko let je utonilo v njih! Koliko gorskih potov, koliko letnih časov! Kažejo mi poletne gore in hudournne oblake... - vso nešteto krat doživeto lepoto vsaj kot slutnjo prinašajo in ravno v svoji nedokončanosti, nepopolnosti vzbujajo upanje, da bo njih obrnjena stran - pozitiv - postala vendarle nekaj dobrega ... Ali ni hrepenenje lepše od cilja?«

France Stele

IVAN VEBER

Veliko srečo sem imel, da je bil Ivan moj mentor in da je moj prijatelj. Spominjam se kako so se začudili moji sošolci v osmem razredu, ko sem jim razlagal, da je moj največji prijatelj star že skoraj petdeset let. Če se ozrem nazaj in pogledam, kaj me je v prijateljstvu z Ivanom že takrat tako prevzelo, mi je popolnoma jasno, da me je pritegnil s svojim izostrenim čutom za naravo. In to v tistih najbolj muhastih letih odrasčanja. Ivan je bil, odkar pomnim, moj naravoslovni učitelj v polnem pomenu besede. Doživljanja narave me je učil z zgledom in veliko širino. Na najinih izletih po Bohinjskih gorah nikoli nisva ostala samo pri živalstvu, kar me je že tistikrat najbolj zanimalo. Informacije, ki sem jih dobival, so bile zelo široke. Od botaničnih do kulturno zgodovinskih, vse pa zelo praktične. Kar spotoma pa sem se ob njem naučil tihe in pozorne hoje v naravi z odprtimi čuti. Okužil me je z veliko željo po razumevanju ekologije in etologije živali in z njegovo pomočjo je postalo moje doživljanje narave veliko bolj polno.

Tomaz Mihelič

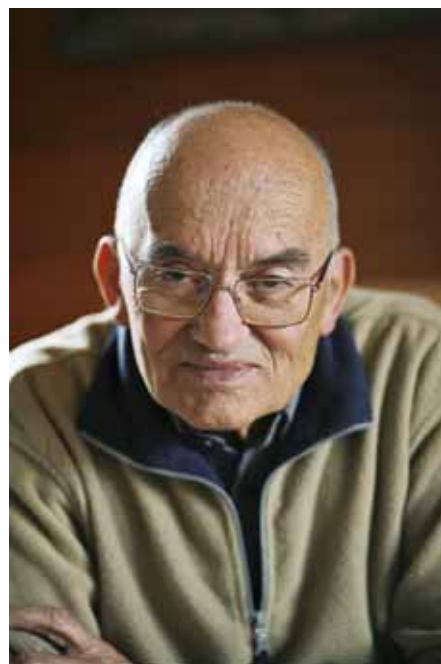
Leta 1962 je prišel v Bohinj kot mlad univerzitetni diplomirani inženir gozdarstva. Popotnica, ki jo je imel v žepu, je bila izjemna, velika Prešernova nagrada za diplomsko delo na Ljubljanski univerzi. Komunikativnost, smisel za raziskovalno delo, tankočuten in obenem tvoren odnos do narave in kulturne dediščine ter sposobnost praktične uporabe širokega in hkrati poglobljenega znanja, vse to je usmerjalo njegovo vraščanje v novo okolje in ga nadgradilo. Njegov ded, Urban Veber, je z aktivnim in umnim gospodarjenjem iz majhne kmetije v Ravnah pod Torko na pobočjih Ratitovca ustvaril eno največjih in najmočnejših posestev v Selški dolini in zgradil prvo elektrarno ter celo koval svoj denar in sedež posestva preselil v Zali Log. Oče Jože Veber je ustanovil trgovino z lesom in ogljem in se zaradi tega preselil v bližino železnice, v Škofjo Loko. Bil je tudi znan lovec z lastnim lovom na svojem posestvu. Očetov lov je bil odločilna učna vsebina v otroških letih Ivana Vebra, zaradi česar se je odločil za študij gozdarstva. Med svojimi profesorji se najraje spominja prof. dr. Maksa Wrabra, strokovnjaka za gozdne združbe. Morda je prav iz tega odnosa nastala kasnejša povezava s prof. dr. Toneom Wrabrom, Maksovim sinom, znamenitim profesorjem botanike, kajti Ivan Veber se je razvil v odličnega amaterskega botanika.

Odnos do dela gozdarskega inženirja, ki z gozdom resnično živi in ga razume, najlažje spoznamo ob branju prispevka *Gospodarjenje v Bohinjskih gozdovih*, ki ga je objavil v Bohinjskem zborniku leta 1987. Gre za pomemben zbir in medsebojno povezavo zgodovinskih dejstev, ki bralca postopoma privedejo do boljšega razumevanja današnjega stanja bohinijskih gozdov. Sklep je združen z naravovarstvenim vidikom in namigom: Železo je bila tista materija, ki je povzročila kopičenje kapitala, treba pa je

bilo opustošiti širše evropske gozdove v 17. in 18. stoletju. Razvoj človeške družbe se ravna po ciljih politične in gospodarske nadvlade. Stopnjevanje proizvodnje in potrošnje ogroža življenjske vire. Gozd je temeljna naravna vrednota, ki je sposobna proizvajati druge vrednote: čist zrak, čisto vodo, plodna tla, naravno rastlinstvo in živalstvo. Njegovo hiranje nam slika temno bodočnost.

Članek je povzetek širše zasnovanega dela *Gozdovi bohinijskih fužinarjev*, knjige, ki jo je izdal leta 1986.

Ivan Veber se je popolnoma vklopil v življenje Bohinja, ker je sposoben komunicirati z ljudmi vseh slojev in ker ga zanima dobesedno vse, kar je povezano z odnosom med naravo in človekom. Zaradi tega odnosa je poleg vrhunskega strokovnjaka za gozdarstvo postal odličen lovec, gornik in alpinist, fotograf, amaterski bo-

tanik in zoolog. Njegov praktični odnos do realizacije zanimivih ciljev kaže drobna anekdota: Spoštoval je zanimivo znanje Franceta Čudna, p. d. Čučkovega očeta, kolarja na Bitnjah v Bohinju, mlinarja in malega kmeta, sadjarja, čebelarja, skrbnika tamkajšnje Marijine cerkve, pevec in lokalnega zgodovinarja. Motilo ga je, da omenjeni ničesar ne napiše, da se bo njegovo znanje izgubilo. Pomislil je, da je morda nima zvezka, in šel v akcijo. Počaščen, ker mu je zvezek prinesel sam inženir Veber, je oče Čuden nemudoma začel s pisanjem.

Takoj po uzakonitvi današnjega Triglavskega narodnega parka se je Ivan vključil v parkovna naravovarstvena prizadevanja ter jim s svojim znanjem dal neprecenljiv prispevek. Postal je eden prvih prostovoljnih naravovarstvenih nadzornikov, bil pa je tudi prvi predsednik Foto kluba TNP.

Kot član lokalnega planinskega društva v Bohinjski Bistrici je bil med najbolj tvornimi posamezniki pri ponovni gradnji Orožnove kočice v Planini Za Liscem. Ker je znan po svojem poštenju, je z lastnim zgledom zagotovo pripomogel, da so domačini dali ves les za gradnjo kočice zastoj. V preteklem letu je poslanstvo nove kočice nadgradil z zamisljo in realizacijo botanične poti pod Črno prstjo. Da je projekt izpeljal na strokovni višini, se je povezal z dr. Bavconom, direktorjem Ljubljanskega botaničnega vrta, in z dr. Igorjem Dakskoblerjem, ki nadaljuje delo dr. Tonea Wrabra, po tehnični plati pa se je oprl na upokojenega kleparja Janeza Mencingerja z Broda. Nastala je vzorna botanična pot, ki jo uporabljajo in občudujejo obiskovalci Črne prsti, edinega botaničnega rezervata v TNP.

Besedilo in foto: Jože A. Mihelič

NARAVI, OBISKOVALCEM IN UPRAVLJALCEM PRIJAZNEJŠI PROMETNI REŽIMI V ALPSKIH DOLINAH IN NA PLANINAH

Triglavski narodni park je v letu 2008 začel s postopnim sistematičnim urejanjem prometnega režima na cestah, ki vodijo v alpske doline in proti planinam. Čeprav spremembe navad ponavadi na začetku povzročijo nekaj slabe volje, predvsem pa zahtevajo čas za privajanje, imejmo v mislih, da bomo s spoštovanjem režima nazadnje pridobili vsi – upravljalci planin ter parka, obiskovalci in narava. Upravljalcem planin bo umik parkiranih vozil s planin omogočal lažje oz. manj moteče opravljanje dejavnosti, obiskovalci bodo naravo lahko doživeli brez moteče pločevine, reda pa bodo veseli tudi naši naravovarstveni nadzorniki. In navsezadnje bodo škodljivi vplivi (pretirane) obremenitve s prometom prihranjeni tudi naravi, kar je še posebej pomembno na vodovarstvenih in vodozbirnih območjih.

K vzpostavljanju režima smo zaenkrat pristopili na sledečih območjih:

- **Tolminska:** planine Podkuk, Razor, Polog – režim je vzpostavljen v celoti
- **Bohinj:** planine Krstenica, pri Jezeru, Dedno polje – režim še vzpostavljamo
- **Bovška:** dolina Loška Koritnica – režim še vzpostavljamo

- **Trenta:** dolina Zadnjica (Utro) – režim še vzpostavljamo.

Na večini navedenih lokacij z vzpostavitvijo omenjenega prometnega režima ne bo bistvenih sprememb v primerjavi s prejšnjim stanjem. Največja – ali edina – sprememba je ta, da mora biti zapornica na dostopnih cestah resnično strogo in dosledno zaprta, saj je nadzor nad zapiranjem poostren. Če boste zapornico prevozili in parkirali za njo, boste ob vrnitvi zelo verjetno ugotovili, da ste na napačni strani, pa še kazni vam ne uide.

Vzpostavljanje režima obsega določitev mesta za postavitev zapornice (če je še ni) in obvestilne table ter pripravo identifikacijskih tablic za upravičence, ki zaprti del ceste nemoteno uporabljajo še naprej. Prvi korak pred urejanjem na terenu pa je srečanje z deležniki in skupen dogovor o vsem prej omenjenem.

Vožnja in parkiranje za zapornico sta torej še vedno dovoljena upravičencem: lastnikom zemljišč, različnim upravljalcem (pašne ali agrarne skupnosti, planinska društva, lovske družine, predstavniki občine ali komunalnih podjetij) ter različnim intervencijskim službam. Vsi našteti se kot upravičenci izkažejo s posebnimi identifi-

kacijskimi tablicami, ki so jih v parkiranem vozilu dolžni pustiti na vidnem mestu.

Upravičenci se ob prevzemu identifikacijske tablice in ključa za zapornico zavežejo spoštovanju prometnega režima – to pomeni predvsem dosledno zapiranje in zaklepanje zapornice ter preprečevanje zlorabe ključev. Vse to nadzirajo naši naravovarstveni nadzorniki.

Želimo si, da bi upravičencem izstopanje pred in za zapornico ter njeno zaklepanje čim prej prešlo v navado. Pa tudi obiskovalci pri morebitni nekoliko daljši hoji (zaradi obveznega parkiranja avtomobila pred zapornico) ne bodite slabe volje, temveč si vzemite čas in na poti, ki ste jo sicer prevozili, opazite kaj novega ali zanimivega. Če zapornice ne boste upoštevali – četudi bo ta odprta – se morate zavedati, da so naši naravovarstveni nadzorniki dolžni ravnati v skladu s svojimi pooblastili ter vas, če vozite ali parkirate za zapornico, kaznovati. Ne pozabite, da se ob vrnitvi s ture lahko znajdete za zaklenjeno zapornico. Vi boste slabe volje zaradi nepredvidenega zapleta, najbolj srečen pa ne bo niti tisti, ki vas bo, predvidoma iz doline, moral priti »reševati«.

Marjeta Albinini

Foto: G. Kutin

SODELOVANJE TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA PRI ČIŠČENJU SLOVENIJE

Foto: A. Zdešar

Aprila je tudi Triglavski narodni park sodeloval pri največji akciji čiščenja divjih odlagališč smeti v zgodovini Slovenije – Očistimo Slovenijo v enem dnevu. Glavni organizator in nosilec akcije je bilo društvo Ekologi brez meja. Vrhunec akcije je bil 17. aprila 2010, ko se je združilo 250.000 prostovoljcev in odstranjevalo odpadke po vsej Sloveniji.

S pomočjo občinskih organizatorjev in naravovarstvenih nadzornikov je bilo na območju Triglavskega narodnega parka evidentiranih okoli 40 divjih odlagališč. Največ jih je bilo lociranih po dolinah, v bližini vodotokov in na str-

Foto: I. Modic

minah v okolici naselij in cest. V visokogorju se divja odlagališča pojavljajo predvsem v opuščeni objektih in breznihi okoli planinskih koč in bivakov. Največ razpršenih odpadkov pa je bilo opaziti ob cestah.

Naravovarstveni nadzorniki Triglavskega narodnega parka so v sodelovanju z različnimi društvi in posamezniki očistili nekaj težko dostopnih odlagališč na območju Trente, Bohinja in Pokljuke. Tehnično najzahtevnejše je bilo odstranjevanje avtomobilskih karoserij pod stometrsko steno v Soči Pod Skalo in staro smetišče nad Velikimi koriti Soče. Karoserije je na pobudo Lovske družine Soča in članov Turističnega društva Soča-Lepena izpod previsne stene izvleklo podjetje Kaskader d.o.o. iz Idrije, Triglavski narodni park pa je akcijo tudi finančno podprl. S smetišča nad Velikimi koriti Soče so nadzorniki TNP najprej izvlekli večje kosovne odpad-

ke, na dan akcije pa so za odvoz le-teh in dokončno sanacijo smetišča poskrbeli prostovoljci iz Soče.

Na Vojah v Bohinju so naravovarstveniki nadzorniki počistili težko dostopno smetišče na nabrežju Mostnice in Savice v Ukanu, odstranjeni pa so bili tudi odpadki v globeli nad Poključko sotesko, tik pred Zatrnikom. Čiščenje je potekalo tudi na Tolminskem – v dolini Zadlaščice, v okolici vasi Zadlaz-Čadrg in Zadlaz-Žabče, kjer so bila očiščena štiri odlagališča. Nadzorniki so pobrali tudi razpršene odpadke ob cesti od Mojstrane do Radovne ter očistili okolico Psnakove žage. Odstranili so tudi večjo količino motornega olja, ki je bilo odloženo v bližini vodnega zajetja za vas Radovna.

Skupina zaposlenih na upravi Triglavskega narodnega parka je skupaj z mladimi nadzorniki in nekaj prebivalci Bleda čistila okolico poto-

Očistimo Slovenijo

v enem dnevu!

ka Rečica in območje Betinovega klanca ob stari cesti na Bled. Udeleženci so se po čiščenju udeležili tudi programa SOS na Triglavski tržnici pred Info središčem TNP Triglavska roža na Bledu.

K uspešnosti posameznih akcij so pripomogli zelo zgledno sodelovanje z lokalnim prebivalstvom in z domačimi društvi, velika zagnanost in pripravljenost za delo. Kljub uspešnosti, ki jo je akcija dosegla na lokalni in državni ravni, je treba opozoriti na veliko

neresenih vprašanj in nedoslednosti pri gospodarjenju z odpadki, za kar so pristojne različne državne institucije. Če bo akcija pripomogla tudi k ukrepanju na državni ravni in k dvigu okoljske ozaveščenosti vseh tistih onesnaževalcev, za katerimi je množica čistila, bomo lahko govorili tudi o dolgoročnem pozitivnem učinku akcije.

Tanja Menegalija

Foto: A. Zdešar

PO SLOVENSKI PLANINSKI POTI SKOZI TRIGLAVSKI NARODNI PARK

2. del, od kontrolne točke 43 do 62

V prvem delu pisanja nas je enka ob Knafeljevi markaciji, ki označuje Slovensko planinsko pot, vodila iz Vrat po visokogorju okoli Triglava, pa navzdol do Luknje in spet navzgor do Kriških podov, kjer nas je na pragu Pogačnikovega doma očaral pogled na Trento. V mislih nehote zaplavamo v njeno zgodovino, z mislijo na drzne divje lovce in kasneje najboljše gorske vodnike, ki so s pomočjo Kugyja, Tume in drugih razumnikov ponesli slavo o lepotah teh krajev daleč onkraj naših meja. Ob teh mislih se ponovno vzpenjamo proti sedlu Planja, odkoder nas pot vodi na izredno lepo oblikovani vrh Razorja, ki dominira nad dolino Trente. Razgle di nam krepko poplačajo ves trud. Z vrha se spustimo nazaj na sedlo in zavijemo navzdol v zatrep Mlinarice, od koder se po južnem pobočju vzpnemo na Prisank, ki je neposredni sosed prej obiskanega vrha.

Prisank je izredno masivna gora, ki je znana po treh znamenitostih: Prednjem in Zadnjem oknu ter obrazu Ajdovske deklice, ki je izredno

Foto: Jože A. Mihelič

lepo viden od Poštarskega doma na Vršiču, kamor se spustimo z njegovega vrha. Vršič je vzpetina v neposredni bližini doma in povezuje Prisank z Mojstrovko. Njegovo ime pa je bolj znano zaradi prelaza, ki povezuje savsko in soško stran. Čez ta prelaz so do prve svetovne vojne hodili predvsem Trentarji, ki so v Kranjsko Goru in Beljak nosili sir in volno v zameno za koruzno moko. Med prvo svetovno vojno so čez prelaz zgradili tudi cesto.

Z Vršiča nas Slovenska planinska pot pod ostenji Mojstrovke in Travnika ob številnih naravnih lepotah pripelje do Zavetišča pod Špičkom in od tam na Jalovec, ki je po obliki prav svojevrsten vrh. Značilna silhueta Jalovca, kot jo vidimo iz Tamarja, je upodobljena tudi v grbu Planinske zveze Slovenije. Z Jalovca se spusti-

mo nazaj do zavetišča in nato navzdol proti Trenti. Skozi zanimive gozdne sestoje, ki tistim, ki znajo videti in prisluhniti, ponudijo marsikaj, prispemo na nekdanjo planino Trento, ki je že dolgo opuščena in jo zato bolj slutimo kot vidimo. Ko prispemo do Doma pri izviru Soče, si moramo vsekakor vzeti čas in si ogledati skalno votlino, iz katere izvira smaragdna reka Soča, ki jo je najbolje opisal in predstavil goriški slavček Simon Gregorčič. Ko dosežemo cesto, nad seboj zagledamo spomenik dr. Juliusu Kugyju, poetu Julijskih Alp. Po Soški poti se podamo do Loga v Trenti. Vmes si je vredno ogledati še korita Mlinarice, alpski botanični vrt Juliana, spomenik znamenitim trentarskim gorskim vodnikom in še in še. Z ogledom Informacijskega središča Triglavskega narodnega parka Na Logu bomo nekako zaočkili naše vedenje o teh, tako lepih in še danes skrivnostnih krajih.

Pri izviru Krajcarice nad Logom zavijemo v dolino Zadnjico in se čez preval Čez dol vzpnemo do Koče na Prehodavcih. Spet smo se vrnili v naročje očaka Triglava. Od Prehodavcev nadaljujemo pot pod vzožjem Lepega Špičja, Zelnaric in Tičaric po Dolini Triglavskih jezer do Koče pri Triglavskih jezerih, ki leži ob Dvojnem jezeru. Prav tu si je kočjo postavil botanik Karel Zois, brat bolj znanega Žige Zoisa, ko je raziskoval floro teh krajev. Po razgibani in zani-

mivi poti prispemo do Doma na Komni. Predele, ki so pred nami, pa žal niso znani samo zaradi izjemnih naravnih lepot, pač pa tudi zaradi največjih gorskih vojaških spopadov v času Soške fronte med prvo svetovno vojno. Zato Bogatin ne hrani samo bajeslovnega zaklada iz Bumbachove pripovedke o Zlatorogu, pač pa tudi ostaline teh časov. Čez Bogatinsko sedlo, mimo Krnskega jezera, vrha Krna, Batognice pa do planine Razor bomo zato hodili tudi pod vtisom nekdanjih bojev. Enkratna pokrajina, cvetje, pasočja se živina in prekrasni razgledi pa nam to senco precej omilijo. S planine Razor se vzpnemo na sedlo Globoko, ki je znano po tem, da z njega obenem vidimo najsevernejšo in najjuž-

nejšo točko naše države, Stol v Karavankah in Piranski zaliv. Od tam nadaljujemo čez vrh Vogla in Rodice v naš največji in rastlinsko najbogatejši naravni alpski vrt – Črno prst.

Tu zapuščamo območje Triglavskega narodnega parka. Slovenska planinska pot nas s Črne prsti vodi na Po-rezen z njegovo značilno

floro, na od burje prebičani Nanos in seveda na naš Kras, čeprav gol, pa vendar tako lep in zanimiv s svojimi značilnimi bori, in končno na Jadransko morje, kjer lahko odtisnemo zadnji žig v dnevnik po Slovenski planinski poti.

Tone Tomše

Koča na planini Razor, 1300 m

JANEZ CEKLIN – STARI ŠMONC IZ STARE FUŽINE

Foto: J. Čop

Lansko leto sem našel v očetovi dediščini risbo s pripisom: Ivan Ceklin – Lovec, Dedno polje, 1928. Podpis slikarja mi ni čitljiv. Ker sem znanega lovskega čuvaja in gorskega vodnika osebno poznal kot starega Šmonca, sem se pozanimal pri njegovem sorodstvu pri Črnetu v Stari Fužini. Tam sem dobil lep fotoportret, ki ima zadaj originalni zapis:

Prijatelj z gora
"Stari Šmonc"
Foto: Jaka Čop

Nekdo pa je pripisal: 1964. Mož na fotografiji je bil tedaj star 84 let. Naslednje leto je njegov 85-letni jubilej v Planinskem vestniku št. 6 zabeležil njegov nečak Franc Ceklin, bolj znan kot zgodovinar dokumentarist in pobudnik za slavljenje Štirih srčnih mož, prvih na vrhu Triglava. Franc je bil sin Ivane, sestre starega Šmonca, ki ga opisuje Evgen Lovšin v svoji knjigi Gorski vodniki v Julijskih Alpah kot Janeza Ceklina (1961).

Oba vira imenujeta znamenitega moža z imenom Janez, ki je bil tudi vodnik dr. Henrika Tume, ki pa Šmonca imenuje Ivan. Leta 1927 je v Planinskem vestniku izhajal od številke 3 do konca leta njegov zanimivi potopis in natančen popis krajevnih imen, od katerih so se do danes številna že pozabila. Svoj zapis pa sem pred dvajsetimi leti naredil ob pogovoru s Ceklino hčerko Franco, ki je tudi že dolgo pokojna.

Če povzamem zapise, je bil Janez (Ivan) rojen leta 1880. Začel je kot planšar na Lazu in divji lovec kot večina podobnih. Lovski čuvaj je bil 28 let v različnih lovskih revirjih od Dednega polja do Velega polja. Bil je avtoriziran planin-

PRIPOVEDKA IZ PARKA: VODA ALI SVEČA

Če je hotel človek v hribih nekdanj preživeti, je moral biti seveda klen in kolikor toliko zdrav. Če pa se zazremo v tisto, kar so ljudje, ki so živeli pred nami, ustvarili, pozornemu opazovalcu včasih jemlje sapo. In prav slednje je dokaz, da ni zadoščala zgolj moč, ampak je potreboval predvsem veliko premišljenosti in duha. Ni čudno, da se je ohranila marsikatera prikupna pripoved, ki odslkava iskrivega duha, skritega v robatih gorjanih. Nekaj je zapisano v knjigah, skrbno obvarovano pred pozabo, marsikaj se še hrani v človeškem spominu, nemalo pa bo ostalo zakopano na gori pozabe. Žal!

Tudi na Gorjušah, ki so bile poseljene sorazmerno pozno, v 15. in 16. stoletju, življenje pod obronki Pokljuke ni bilo lahko. Moški so rudarili, oglarili, koparili, po malem kmetovali, kasneje so dodatni kruh služili tudi s furanjem. Ženskam je bilo še težje, v težkih razmerah so skr-

bele za dom, družino in gospodinjstvo. Dodatnega zaslužka so iskale z nabiranjem jagod, borovnic, malin, brusnic, kasneje tudi gob, celo kadilo so nabirale v kupih mravljišč, v velikem strahu, da jih pri tem prepovedanem početju ne zasači logar. Sadile so smrečice, opravljale obžetev, lupile so les in pripravljale čreslo za transport. Prav vse od naštetega je počela tudi Vansnarjeva Meta. Njej je bilo še posebej težko, moža namreč ni imela, samski ženski z otrokom tisti čas pač ni bilo z rožicami poslano, a poznala je tudi humorno plat življenja in iskrive misli je znala preliti v besedo. Meta je imela kup sestra, ena je bila poročena nižje v dolini, v Strminah-Obrnah blizu Bohinjske Bele. Kadar je Meta šla po zaslužek proti Bledu z maslom, jajci, nabranimi sadeži, se je včasih nazaj grede oglasila tudi pri njej, da si je odpočila, preden se je zagrizla nazaj v hrib. Primerilo pa se je, da je

bila sestra v dolini bolna, in ko se je Meta oglasila pri njej, je slednja tožila še nekoliko bolj, kot bi bila morda sicer. Hkrati je bila tudi žejna in Meta kar ni vedela, kako naj ji ustreže. Enkrat je bilo slišati: »Žejn sm, a m daš vode za pit« in skoraj v istem hipu: »Tok sm bovn, rajtam, da bom kar umru.« Meta ji je nekaj časa skušala ustreči, a ko ji je bilo sestrih muh dovolj, je odrezala: »Tako, jaz zdaj grem, tukaj imaš vodo, če si žejna, pij, če boš umrla, sem pa za vsak slučaj še svečo prižgala, pa se odloči, jaz nimam časa tebi in tvojim muham streči, je še daleč do doma na Gorjušah.«

Po vsem tem je treba še dodati, da sta tako Meta, kot njena sestra Franca še dolgo živeli.

Tudi na Gorjušah, kot še marsikje na zgorjem Gorenjskem, so ženske govorile na fanta, tudi dandanes se je ta jezikovna posebnost po malem še ohranila.

ski vodnik. Delal je tudi pri gradnji bohinjske železnice. Prvo svetovno vojno je preživel kot vojak. V Stari Fužini pod gradom je živel v kmečki kajži blizu 1891. leta propadle železarnice. Tudi lastnih otrok mu ni manjkalo: rodili so se mu po trije fantiči in dekliči. Umril je 90 let star leta 1970, res prava korenina, če pomislimo, kaj je vse preživel.

V mojih spominih je bil stari Šmonc prava vaška osebnost. Najbolj me je privlačil način njegovega govora: razločno, umerjeno in preudarno. Če ni bil vprašan, je modro molčal. Vsako njegovo besedo bi lahko zapisal. Kako drugače govorijo danes! Hitro čvekanje moraš šele dešifrirati, da ga razumeš ali mu verjameš. Misel je zamegljena z množico nepotrebnih besed.

Leta 1965 mi je vezal prvi gamsji čop. To je natančno delo. Čeprav mi je pokazal, kako se dela, mi je moral še naslednje čope zvezati, ker se mi niso posrečili. Tudi pri tem delu je imel posebno preudarnost: zvezal mi je vedno povprečno lep šop, pa če sem mu prinesel veliko ali malo dolgega »porta«.

O njegovi modrosti je bilo več zgodb, iz katerih je očitno, da se z divjimi lovci ni preveč zapletal. Kar sam je z njimi urejal zadeve. Ko so ga nekoč vprašali, zakaj ni prijavil divjega lovca v Lazu, je odgovoril, da to ni njegov revir. Slišal pa sem, da je imel sitnosti z oblastjo zaradi sestre Ivane, ki je lovila v zanke.

Zadnjič, kar se ga spominjam, je šel s sinom Janezom pozimi proti Vojam po drva. Oprto je nosil samotežne sani, za njim pa je hodil sin Janez s sekirico. Mož je imel tedaj že več kot 85 let.

Ivan Veber

Aktualno tudi za dandanes

Tudi Grabnarjeva Minca, ki je bila prava nečakinja Vasnarjeve Mete, je bila zvesta naslednica svojega rodu, vsaj kar zadeva iznajdljivost, ko je bilo treba poiskati pravi odgovor. Nekoč je bojda šla plačevat mašo v farovž. S seboj je vzela in za plačilo namenila ravno toliko denarja kot preteklo leto. Navajena je bila seveda trdega dela in skromnega plačila, sama je namreč živela v hišici, ki jo je prigrarala na spodnjih Gorjušah, nedaleč stran od rojstne Grabnarjeve hiše. A glej, maše so se od preteklega leta podražile prav kakor vse drugo, na kar jo je župnik tudi opozoril. Minca seveda ni bila prav nič v zadregi in odgovor se je ponujal kar sam, kot na dlani je bil pri roki: »Naj bodo pa maše nekoliko krajše!«

Tomaž Bregant

Podpis sporazuma o sodelovanju: (od leve proti desni) mag. M. Šolar (direktor TNP), R. Kavčič (župan Občine Kobarid), J. Humar (direktor LTO Sotočje). Foto: T. Markun

Informacijsko središče je rezultat dolgotrajnega sodelovanja med občino Kobarid in Triglavskim narodnim parkom.

Ideja o povezovanju kmetijstva, turizma in naravovarstva kot pomembnega dejavnika trajnostnega razvoja je bila rdeča nit razvojnih projektov, ki so bili oblikovani in uspešno izpeljani v zadnjih petih letih.

Z umestitvijo Julijskih Alp in s tem tudi Zgornjega Posočja v mednarodno mrežo biosfernih območij je bil postavljen temelj, da ima ta objekt tudi funkcijo informacijskega središča biosfernega območja.

Osnovni nameni ureditve informacijskega središča:

- predstavitev in povezava z naravno in kulturno dediščino Zgornjega Posočja
- predstavitev in povezava z obstoječimi učnimi potmi območja ter tistimi, ki bodo z razvojem informacijskega središča še nastale (učne poti v naravi, zgodovinski turizem, športne aktivnosti - usmerjanje turističnega obiska)
- izvajanje programov za informiranje in ozaveščanje širše javnosti o varovanju narave
- predstavitev lokalno tipičnih pridelkov in izdelkov
- podpora lokalnemu turističnemu gospodarstvu
- popestritev turistične ponudbe.

Javni zavod Triglavski narodni park bo v naslednjih letih v prostorih informacijskega središča uredil tudi stalno razstavo s prirreditvenim prostorom. S tem se bo informacijsko središče lahko povežalo z vsemi drugimi iniciativami in partnerji, ki v Zgornjem Posočju delujejo v kmetijstvu, turizmu, naravovarstvu in razvoju podeželja.

Davorin Koren

Pepčeva hiša. Foto: M. Kutin

SVET EVROPE TRIGLAVSKEMU NARODNEMU PARKU PODALJŠAL DIPLOMO ZA ZAVAROVANA OBMOČJA ZA DESET LET

Tudi pri upravljanju zavarovanih območij poznamo standarde kakovosti in različne oblike pridobivanja certifikatov. Hkrati velja poudariti, da je Slovenija – kljub prislovičnemu ponosu na svoje uspehe in izvirnost – del mednarodne skupnosti, v kateri so možni primerljivost in preizkusi uspešnosti ter učinkovitosti dela. To še posebej velja za upravljanje zavarovanih območij, kjer je kazalniki merljivosti uspeha težko določiti. Slovenska naravovarstvena zakonodaja nedvoumno določa, da je treba pri upravljanju zavarovanih območij slediti mednarodnim standardom in usmeritvam za zavarovana območja.

Svet Evrope je najstarejša evropska mednarodna organizacija, ki je že leta 1965 vpeljala sistem ocenjevanja zavarovanih območij in podeljevanja tako imenovane diplome Sveta Evrope. Sistem je celo v

svetu edinstven, postopki pa so natančno določeni z resolucijo Sveta Evrope. Diploma se podeljuje za izjemnost zavarovanega območja v evropskem prostoru, ki pa mora biti seveda ustrezno in učinkovito upravljano. V 45 letih je diplomu prejelo le 70 zavarovanih območij v skupaj 26 državah.

Svet Evrope je diplomu za zavarovana območja leta 2004 podelil tudi Triglavskemu narodnemu parku. Diploma ni le prestižno priznanje, pač pa tudi obveza za izpolnjevanje pogojev in priporočil, ki so sestavni del priznanja. O stanju in napredku je treba redno letno poročati Svetu Evrope, v obdobju petih letih pa Svet Evrope v

zavarovano območje pošlje neodvisno strokovno komisijo, ki oceni stanje.

Na podlagi letnih poročil, neodvisnega izvedenskega mnenja iz leta 2008 in predstavitve na sedežu Sveta Evrope v Strasbourgu je konec leta 2009 svet ministrov sprejel resolucijo, s katero je Svet Evrope Triglavskemu narodnemu parku podaljšal diplomu za zavarovana območja za obdobje desetih let. Podaljšanje diplome in pogoji s priporočili so ključni za nadaljnji razvoj pri upravljanju narodnega parka tako v smislu ohranitve in varovanja narave kot tudi zagotavljanju trajnostnega razvoja v robnem območju parka. Tudi Svet Evrope je kot ključno zahtevo izpostavil sprejetje novega zakona o TNP, ki bo dajal možnosti za pripravo in izvajanje učinkovitega načrta upravljanja.

Mag. Martin Šolar

NADZORNIKI TNP NAJBOLJŠI ŠPORTNIKI NA TEKMOVANJU ZAVAROVANIH OBMOČIJ V ALPAH

Na tradicionalnem srečanju in tekmovanju nadzornikov in uslužbencev parkov v Alpah za trofejo Danilo Re, ki je potekalo med 19. in 22. januarjem 2010 v Engadinu v Švici, je ekipa nadzornikov Triglavskega narodnega parka med 44 ekipami iz šestih držav osvojila prvo mesto.

Tekmovanje nadzornikov za trofejo Danilo Re ima že 15-letno tradicijo. Štiričlanske ekipe se merijo v štirih posamičnih disciplinah, in sicer v turnosmučarskem vzponu, veleslalomu, teku na smučeh ter streljanju z zračno puško. Točkujejo se posamezne uvrstitve v vsaki disciplini, skupni zmagovalec pa je tista ekipa, ki zbere največ točk. Triglavski narodni park se z eno ali več ekipami že vrsto let udeležuje tega tekmovanja, dvakrat – leta 2006 in 2008 – je osvojil tretje mesto.

K prvi zmagi naše ekipe sta letos največ pripomogla Dušan Podlogar, ki je bil drugi v smučarskem teku, in Tine Štular, ki je osvojil tretje

Zmagovalne ekipe. Foto: A. Zdešar

mesto v streljanju. Člana zmagovalne ekipe TNP sta bila še Franci Štros (5. mesto v veleslalomu) in Primož Ravnihar (13. mesto v turnosmučarskem vzponu). TNP-jevci so zmagali pred ekipo Švicarskega narodnega parka, tretji pa so bili nadzorniki narodnega parka Visoke Ture (Grossglockner) iz Avstrije.

Tudi preostale tri ekipe TNP so bile uspešne

– druga ekipa je osvojila 11., tretja pa 14. mesto. Med dekleti pa je ekipa TNP zasedla skupno tretje mesto.

Naslednje leto, januarja 2011, bo tradicionalno srečanje in tekmovanje nadzornikov za trofejo Danilo Re na Bledu, Voglu in na Rudnem polju gostil Triglavski narodni park.

Arhiv TNP

PROGRAM OHRANJANJA BIOTSKE IN KRAJINSKE PESTROSTI NA POKLJUKI

Leta 2009 smo v Triglavskem narodnem parku sklenili drugo obdobje izvajanja Programa ohranjanja biotske in krajinske pestrosti na Pokljuki.

Klek

Program na Kleku je obsegal pripravo in izvajanje pašnega reda z rednim monitoringom, varstvo, ohranitev in raziskave macesnovih gozdov nad planino, spodbujanje in pomoč tradicionalnemu pašništvu, arheološke raziskave, obnovo oziroma sanacijo objektov na planini ter

Foto: P. Cvenkelj

ureditev informacijske točke. Izvedba programa temelji na partnerskem sodelovanju z lastniki – Agrarnima skupnostma Podhom in Blejska Dobrava.

Na dveh starejših stanovih na jugovzhodnem delu planine smo leta 2006 popolnoma obnovili ostrejši in ju prekrili z lesom. V enem je sedaj urejena informacijska točka. Betonski vodohran pri osrednjem pastirskem objektu na dnu planine smo leta 2009 sanirali tako, da smo ga obložili z lesom, nad njim pa zgradili imitacijo lesenega pastirskega stanu.

Severozahodno nad planino pod Klečico in Debelo pečjo se razteza eden najlepših mace-

snovih gozdov v TNP, ki je zavarovan kot trajno varovalen gozd. V okviru projekta smo popisali vrste v gozdu in na planini. Skupaj smo identificirali kar 298 rastlinskih vrst.

Od kod sodelovanje s Kneževino Monako?

Republiko Slovenijo in Kneževino Monako povezujejo Sredozemsko morje in Alpe. Morje in gorski svet sta zakladnici biotske pestrosti. Državi sta podpisali sporazum o sodelovanju na področju varstva narave in ohranjanja biotske raznovrstnosti. Izvajalca programa na slovenski strani sta Zavod RS za varstvo narave in Triglavski narodni park.

Mrzli Studenec

Na Mrzlem Studencu je že leta urejeno počivališče. Tu je tudi začetek parkovne Poključke poti. Vse več obiskovalcev TNP je tujcev, zato smo sklenili, da vse informacijske table na Poključki poti preuredimo v dvojezične: slovensko-angleške. V okviru programa smo to akcijo izvedli leta 2008.

V okviru programa prenove počivališča smo pripravili projekt, pridobili dovoljenja, popolnoma obnovili ograjo, izdelali nove klopi in pripravili nove informacijske table. Dokončno ureditev počivališča načrtujemo v letu 2010.

ERA 2, KROG PARKOV

Triglavski narodni park je v letu 2009 s projektoma ERA 2 in Krog parkov uspešno kandidiral na razpisa LAS Gorenjska košarica in LAS za razvoj za sredstva iz programa Leader. Projekta sta se začela izvajati konec lanskega leta in se bližata zaključku prve faze, v kateri so glavne dejavnosti povezane z izobraževanjem, usposabljanjem in ozaveščanjem širše javnosti in šolske mladine. Med omenjenimi dejavnostmi omenimo ureditev učne poti v Gorjahn in postavitev informacijskih točk Triglavskega narodnega parka na nekaterih osnovnih šolah v parku ali zunaj njega.

Učna pot bo potekala po stari, nekdanji pogosto uporabljani poti iz Mevkuža čez Laze do Grabč. Pot so pred leti delno že zasnovali na Občini Gorje. Opreмили jo bomo z informacijskimi tablami in tako predstavili zanimivo naravno in kulturno dediščino tega območja. Prvo uspešno akcijo, povezano z ureditvijo poti, smo izvedli konec marca, ko smo skupaj z učenci OŠ Gorje, direktorico KZ Gozd Bled Barbaro Žbontar in domačini na zemljišču, ki pripada Hudovernikovim domačiji, posadili de-

Foto: B. Žbontar

set sadik hrušk tepk. Sadike je prispevala KZ Gozd Bled, ki je prav tako pridobila sredstva iz programa Leader za trženje tepkovca kot značilnega izdelka tega območja.

Informacijske točke narodnega parka na osnovnih šolah so poskus, da bi približali dejavnosti narodnega parka mladim in hkrati omogočili izmenjavo informacij o delu na šolah in dogodkih, ki tam potekajo med šolami, ki bodo tako točko imele, ter med šolami in TNP. Gre za poskusni projekt, želimo pa si, da bi se v prihodnje taka oblika sodelovanja med parkom in šolami razširila tudi na druge osnovne šole v bližini parka. Da bodo info točke »živele«, bomo skupaj z učitelji pripravili program dejavnosti, ki ga bodo šole lahko vključile v že obstoječe šolske programe.

*Tomaž Bregant,
Alenka Mencinger*

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

Poključka soteska

V zimi 2006/07 je tudi na območju naravnega spomenika v Poključki soteski pustošil močan snegolom in vetrolom. Podrto drevje je povsem uničilo galerije in poti v najzanimivejšem delu soteske. Sanacijo in odstranitev podrtega drevja je vodil TNP s pomočjo Gozdnega gospodarstva Bled, Zavoda za gozdove Slovenije in lastnikov zemljišč, poti so pomagali obnoviti tudi domačini s prostovoljnimi delom. Na novo so nameščene vse informacijske oznake – table so delo TNP, galerije pa je obnovil njihov dolgoletni skrbnik – Turistično društvo Gorje. TNP je od leta 2007 do 2009 v sanacijo podrtega drevja, obnovo poti in v informacijsko infrastrukturo Poključke soteske vložil skupaj 20.500 EUR.

Tudi v Poključki soteski smo popisali rastlinske vrste. Posebnost velike večine od skupaj 82 vrst je, da jih najdemo le v tej soteski.

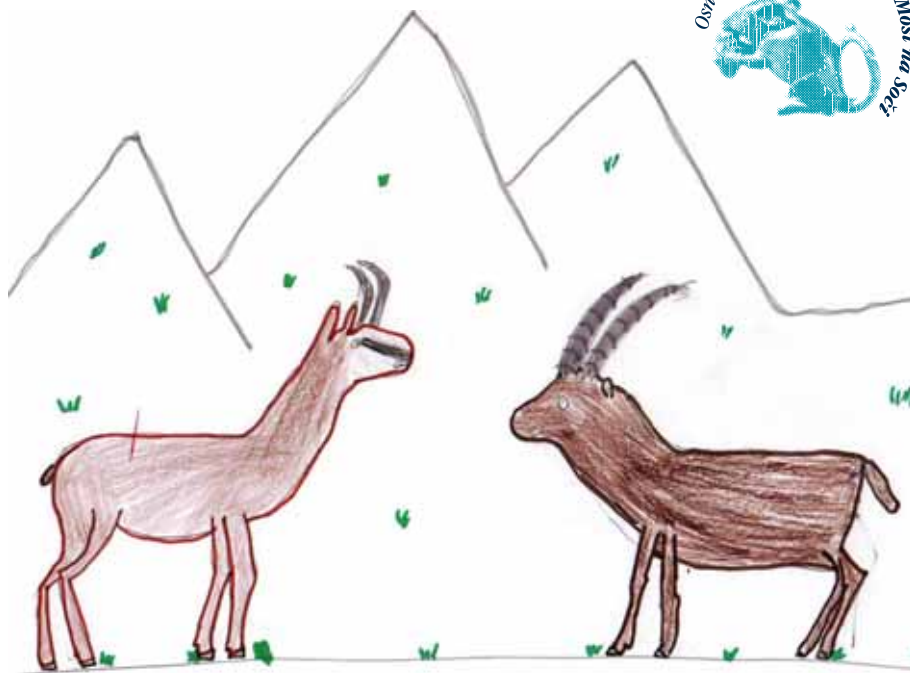
Besedilo in foto: mag. Martin Šolar

OSNOVNA ŠOLA DUŠANA MUNIHA MOST NA SOČI

Učiteljci in učenci podaljšanega bivanja z OŠ Dušana Muniha Most na Soči so nas razveselili s svojimi izdelki, ki so jih pripravili v okviru EKOŠOLE. Učenci so pri projektu *Živali in mi* s temo *divje živali* sodelovali s pisnimi izdelki in risbami ter tako predstavili svoje poglede na življenje živali v gozdu. Z željo, da bi izdelki dosegli čim več ljudi, jih nekaj objavljamo tudi v našem časopisu.

Pripravili: učiteljica Mojca Florjančič in učenci 3. razreda podaljšanega bivanja ter učiteljica Polonca Torkar in učenci 4. in 5. razreda podaljšanega bivanja

V GOZDU SE GODI

V gozdu se godi vse sorte stvari.

Lisica zajca lovi, sinica jajca vali, veverica se po drevesih podi.

V gozdu se godi vse sorte stvari.

Po stezi lovec prihiti, ker medved grozni ga lovi, zato se lovcu zlo muđi.

V gozdu se godi vse sorte stvari.

Na smreko medved ga spodi in tam lovec obtiči. Mimo ptiček prileti s svojimi prijatelji. In odnesejo ga tja, kjer lovec je doma.

V gozdu se godi vse sorte stvari.

Manca Maver, 4. r

PREPIR

Nekoč sta tam pod Triglavom živila gams Martin in kozorog Janez. Pa se je zgodilo, da sta se sprla. Martin je rekel, da Janez še nikoli ni priplezal na Triglav. In sta se prepirala.

Janez: »Ja, pa sem!«

Martin: »Ne, pa nisi!«

Janez: »Ja, pa sem. In ti lahko jutri še enkrat dokažem.«

Martin: »Jutri zgodaj se dobiva pri ta vi-

soki skali.«

Janez: »Prav.«

Naslednje jutro se gams Martin in kozorog Janez odpravita plezat na Triglav. Ko sta prišla do ozke poti, je Martinu zdrsnilo. Kozorog Janez je to videl, hitro sklonil glavo in ga z rogovi prijel za sprednje noge. Tako je gamsa Martina rešil. Pobotala sta se in skupaj odšla na vrh Triglava.

Rok Kaltnekar, 3. r

DIVJI PETELIN

Špela Rejc, 3. r

SVIZEC

Žiga Taljat, 4. r

PO PREDSTAVITVAH PREDLOGA NOVEGA ZAKONA O TNP

Foto: I. Zakotnik

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

Porodni krči novega zakona o Triglavskem narodnem parku (zakon o TNP) se počasi bližajo koncu. Morda se bo tako močan izraz komu zdel neprimeren, vendar si ne morem kaj, da ga ne bi uporabila. Menim, da je razlogov za to kar nekaj. Verjetno je eden najmočnejših ta, da se je v obdobju po uveljavitvi Zakona o ohranjanju narave leta 1999 odvijala skoraj enajstletna kalvarija treh neuspešnih poskusov, da bi zakon o TNP doživel prenovo, ki bi zagotovila izpolnitev tako mednarodnih smernic za narodne parke kot tudi zagotovitev normalnih življenjskih in razvojnih možnosti stalnih prebivalcev na območju TNP.

Vse od uveljavitve sedaj veljavnega Zakona o TNP v letu 1981 pa do danes, tudi v času priprave novega zakona in razprave o njem, se je pokazala trhljost zapovedi in prepovedi, ki niso temeljile na večinskem soglasju prebivalcev, obenem pa ni bilo zagotovljeno dosledno izpolnjevanje temeljnih kriterijev, ki jih določajo mednarodna pravila. Predvsem pa veljavni zakon ni ponudil prebivalcem ničesar, kar bi odtehtalo omejitve in navsezadnje tudi škodo, ki jim jo je povzročal strogi režim v območju parka. Zakon državi ni naložil nobenih obveznosti npr. v obliki priprave ukrepov, s katerimi bi tako strokovno kot tudi finančno omogočili razvoj in uresničitev poslovnih idej in dejavnosti, s katerimi bi prebivalcem omogočili kvalitetno življenje in razvoj, prilagojen omejitvam v parku.

Glede na to, da se je predlog zakona rojeval kar dobrih deset let in doživel tri (pravzaprav štiri) ponovne začetke, vsakokrat tudi s sodelovanjem zelo širokega kroga zainteresiranih skupin in posameznikov, bi bilo danes resnično nesmotrno, če bi Državni zbor sledil nekaterim skrajnim predlogom, ki zahtevajo kar zavrnitev zakona v celoti, ker da ne sledi dovolj dosledno smernicam IUCN. Prav tako pa ni mogoče pri-

stati na drugo skrajnost, ko želijo nekateri posamezniki ali skupine nekatera območja izvzeti iz parka, češ da so pogoji varovanja preostri. Če bi Državni zbor sledil tem in podobnim zahtevam, seveda nikoli ne bi sprejel nobenega zakona o TNP, ker pač ni mogoče pomešati olja in vode v emulzijo ter brez stabilizatorja zagotoviti, da se olje in voda ne bosta ločila.

Kljub nekaterim skrajnim stališčem sem na sedmih javnih razpravah (Kobarid, Tolmin, Bovec, Bohinjska Bistrica, Stara Fužina, Bled in Kranjska Gora) o zakonu v občinah, ki segajo v Triglavski narodni park, dobila vtis, da bomo z nekaterimi popravki in dopolnitvami vendarle pripravili in sprejeli tak zakon, ki bo ne le skladen z mednarodnimi smernicami, ampak tudi sprejemljiv za ljudi v parku. Predvsem pa je pomembno, da bo izvedljiv, da bo mogoče sproti spremljati uresničevanje tako njegovih narovarstvenih zahtev kot tudi vseh njegovih razvojnih in bivanjskih ciljev. To pa je seveda odvisno predvsem od tega, kako se bomo po sprejemu

zakona vsi tisti, ki moramo in morajo bedeti nad uresničevanjem predpisov zaradi svojega uradnega položaja ali pa zaradi svojega interesa, lotili njegovega uresničevanja v praksi: Zavod TNP, občine z območja parka, gospodarske družbe, ki svojo dejavnost povezujejo s prednostmi, ki jih območje parka ponuja, zlasti pa ljudje, ki tu živijo ali delajo.

Sama ne dvomim, da bomo vsi skupaj znali v naslednjih dvajsetih letih iz našega edinega narodnega parka ustvariti zgled vzornega sožitja varovane prvobitne narave, naravne in kulturne dediščine ter dinamičnega razvoja in življenja prebivalcev parka. Iskreno si želim, da bo sprejem novega zakona o TNP odprl vrata vsem tistim, ki želijo iz območja parka narediti obetavno življenjsko okolje za ljudi, ki hočejo ohraniti naše največje naravno bogastvo ne le za nas, ampak tudi za naše potomce.

Srečno, Triglavski narodni park!

Breda Pečan
predsednica Odbora DZ za okolje in prostor

Foto: A. Zdešar

Izlet številke: **Mrzli vrh (1359 m)**

Spominska cerkev sv. Duha v Javorci, v ozadju Mrzli vrh. Foto: G. Kutin

Jugovzhodno stran Krnske skupine zaključuje lepo oblikovan travnat vrh. Njegova sončna pobočja se strmo dvigajo nad vasjo Volarje v Soški dolini, na sever pa se spuščajo proti Javorci v dolini Tolminke. Na vzhod se greben spušča proti Zatoľminu, na zahod pa preko planine Pretovč, Visoč vrha (1482 m) in planine Sleme prehaja v slikovito visokogorje Krnske skupine z znamenitim Rdečim robom (1913 m) nad dolino Lužnice z istoimenskim jezerom. Na severovzhodnih pobočjih in na prostranem vršnem grebenu so v stoletjih nastale pašne planine, ki so ostale žive do danes.

Mrzli vrh je odličen razglednik, zaradi česar je bil med prvo svetovno vojno pomembna strateška točka nad Soško dolino. Do tja je segal najdaljši krak vojaških žičnic s Komne. Vrh je dostopen iz Zatoľmina, z Javorce in iz vasi Krn

ter po nemarkiranih poteh s pašnih planin prostrane krnske plošče. Vse poti nanj so lepe in zanimive (glej vodnik *Julijske Alpe* Tineta Miheliča). Spomladi, ko sredogorje severne strani Julijskih Alp še pokriva sneg, je Mrzli vrh tura, ki je v popolnem nasprotju z njegovim imenom, topla in prijetna. Prometna povezava z gorenjsko stranjo sta avtovlak iz Bohinjske Bistrice do Mosta na Soči in potniški vlak z Jesenic, ki ima do Tolmina avtobusno zvezo.

Opisana tura se začne pri cerkvi sv. Petra nad Zatoľminom. Tam vodi gozdna cesta v dolino Tolminke, čez pobočja nad slikovitimi koriti. Na pašnikih v dolini, kjer samevajo objekti nekdanje Rapalske meje, se odcepi strma pot proti Javorci (571 m). Spotoma vidimo samotno Zastenarjevo domačijo, kamor se je življenje vrnilo z obetavno mlado družino. Na Javorci, ob spo-

Vir: Interaktivni atlas Slovenije. Založba MK.

minski cerkvi sv. Duha, se ustavimo. V zatišju na severni strani Mrzlega vrha so cerkev zgradili leta 1916 in dokončali 1917. Posvečena je spomenu padlih na bojiščih pod Mrzlim vrhom. Do sem porabimo eno uro.

Na planino Pretovč (1124 m) pod Mrzlim vrhom se vzpnemo po gozdnatem pobočju s planinami Črča, Laška seč in Medrja. V dveh do treh urah dosežemo Mrzli vrh. Z ledeniške terase onstran Tolminke gleda sem raztegnjena vas Čadrg, znana po najboljšem siru Tolminc in po prestižni Fordovi nagradi, ki so jo vaščani pred leti prejeli za sonaravni pristop k kmetovnanju. Za Čadrgom se širi dolgi greben Peči, jugozahodno pobočje Mrzlega vrha pa se spušča v dolino Gregorčičeve Soče, od koder se svet ponovno dvigne proti Kolovratu in razglednemu Matajurju, ki zakrivata skrivnostno Benečijo. Na jasen dan je Mrzli vrh doživetje brez primerre. Še spust po kolovozni poti v Zatoľmin in tura je končana, skupaj štiri do pet ur hoda.

Jože A. Mihelič

NEKAJ BESED O OBVEZNI ALI MINIMALNI PRVI POMOČI, KI NAJ BI BILA V NAHRBTNIKU POVPREČNEGA PLANINCA NA POVPREČNO DOLGI IN POVPREČNO ZAHTEVNI TURI

Hoja v gore je idealna rekreacija, primerna tako rekoč za vsakogar, saj nam ponuja neizmerno možnosti. Izberemo lahko od kratke, lahke in nenevarne ture pa vse do dolgih, težkih in izpostavljenih plezalnih poti. Cilj vedno lahko prilagodimo in ga tudi moramo prilagoditi sebi oz. najšibkejšemu v skupini, če nas je več. Ne pozabimo, da se podajamo v drugačen svet, svet, kjer ima narava drugačen ritem, da nekatere rastline cvetijo kasneje kot v dolini, da lahko doživimo hudo obliko alergije zaradi cvetenja rož, ko smo nanjo v dolini že povsem pozabili, da v gorah vladajo drugačne razmere - vlaga, veter, mraz, megla, sonce, sevanje. Kratek lagoden izlet se lahko v trenutku sprevrže v naporno, dolgotrajno avanturo, ki ogrozi naše zdravje in življenje.

Vedno vzemimo s sabo vsa zdravila, ki jih redno ali pogosto jemljemo. Če imamo kakršnokoli obliko alergije, vzemimo s sabo tudi zdravila, ki nam jih je za to svetoval zdravnik. Teh zdravil nikoli ne pustimo doma, tudi če gremo le na krajši izlet ali če trenutno nimamo te-

žav. Hoja v gore je nepredvidljiva, lahko se zavleče zaradi različnih razlogov; brez zdravil bomo po nepotrebem ogrozili svoje zdravje in varnost.

Vsaj enega od prijateljev seznanimo s svojimi kroničnimi boleznimi ali večjimi zdravstvenimi težavami, da nam bo v primeru težav znal ustrezno pomagati oz. pravilno ukrepati. To je pomembno predvsem za alergike, epileptike, diabetike, srčne, pljučne, ledvične bolnike, koristno pa je tudi za vse druge. Če nas je zdravnik poučil, kako ukrepati v primeru poslabšanja, naučimo to tudi enega izmed prijateljev v skupini.

Svojih zdravil nikoli ne ponujamo drugim.

In sedaj torbica za prvo pomoč v ožjem pomenu besede. **Predvsem imejmo v njej le uporabno (čisto, sterilno) opremo, ki jo znamo uporabljati.** Manjkati ne sme par ali dva zaščitnih rokavic, komplet obližev, 3 kosi sterilnih gaz različnih velikosti, 2-3 krep povoji različnih dimenzij, 2 trikotni ruti, elastični povoj, lepilni trak - levkoplak, zaščitna astronautska folija, žepna dihalna maska za umetno dihanje, škarje, morda tudi kak

lekadol. Če hodimo v skupini, je priporočljivo pripraviti nekaj več materiala in ga porazdeliti. V tem primeru dodamo v opremo tudi eno ali dve opornici SAM-splint v roli za imobilizacijo.

Ko se zgodi nesreča, je najpomembnejše, da ostanemo mirni in premišljeni. Ne smemo ogroziti sebe, ponesrečenca ali koga drugega. Pokličimo pomoč in pomagajmo ponesrečencu, kolikor najbolje znamo. Predvsem mu s svojim ranjanjem ne poslabšajmo stanja. Obvezno ga zaščitimo pred vplivi okolja (mraz, veter, dež, sneg, vročina, sonce) in ga spodbujajmo. Nikoli ga ne pustimo samega. Skupaj z njim počakajmo pomoč.

Torbica za prvo pomoč naj bo sestavni del nahrbtnika, vendar ne smemo pozabiti nanjo. **Moramo jo občasno pregledati in dopolniti, nujno pa pred sezono in po vsaki uporabi.**

Srečno!

Eva Pogačar, dr. med.,
predsednica komisije za medicino GRZS

